

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Lucie Gregořicová

Očkování dětí

Diplomová práce

Olomouc 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za odborné vedení, vstřícnost, cenné rady a čas, který mi při zpracování této práce věnovala.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Očkování dětí vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci 29. března 2019

.....

Lucie Gregořicová

Obsah

Obsah	4
Seznam zkratek.....	6
Úvod.....	7
1 Očkování	9
1.1 Obecně k očkování	9
1.2 Smysl očkování	9
1.3 Očkování individuální a kolektivní	9
1.4 Očkování povinné a dobrovolné	10
2 Očkovací povinnost	12
2.1 Obecně k odmítání povinného očkování	12
2.2 Možnosti odmítnutí očkování	12
2.2.1 Zákonné výjimky odmítnutí povinného očkování	12
2.2.2 Snaha rodičů o vytvoření dalších výjimek k možnosti odmítnutí povinného očkování ...	12
2.3 Sankcionování nesplnění očkovací povinnosti	13
2.4 Povinné očkování a soudní proces	15
3 Důvody, pro které rodiče odmítají vakcinaci dětí	17
3.1 Základní práva	17
3.1.1 Základní lidská práva obecně	17
3.1.2 Základní práva v podobě objektivního a subjektivního práva	18
3.1.3 Základní práva absolutní a relativní	19
3.2 Jednotlivé důvody odmítání povinnosti očkování	20
3.2.1 Čl. 15 odst. 1 LZPS	20
3.2.2 Čl. 16 odst. 1 LZPS	25
3.2.3 Čl. 32 odst. 4 LZPS	26
3.2.4 Čl. 7 odst. 1 LZPS	27
3.2.5 Čl. 31 věta první LZPS	27
4 ÚS a povinné očkování	30
4.1 ÚS a výjimky z očkovací povinnosti	30

5	<i>Sporné otázky týkající se povinného očkování</i>	36
5.1	Úprava povinného očkování prostřednictvím vyhlášky	36
5.2	Odpovědnost státu za újmu na zdraví způsobenou povinným očkováním.....	38
5.3	Přiměřenost omezení základních práv	42
5.3.1	Test proporcionality	43
5.3.2	Pětistupňový test dle ESLP	44
5.3.3	Aplikace testů na případ povinného očkování	46
	<i>Závěr</i>	49
	<i>Zdroje</i>	52
	Internetové stránky.....	52
	Judikáty	53
	Monografie	53
	Odborné časopisy.....	53
	Právní předpisy	54
	Příspěvky ze sborníku	54
	<i>Shrnutí.....</i>	55
	<i>Abstract.....</i>	55
	<i>Klíčová slova.....</i>	56
	<i>Key words.....</i>	56

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
KHS	Krajské hygienické stanice
LZPS	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
NS	Nejvyšší soud
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NSS	Nejvyšší správní soud
OZ64	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
školský zákon	zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, celým názvem: Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Úmluva o biomedicíně	Úmluva o lidských právech a biomedicíně, celým názvem: Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny
ÚS	Ústavní soud
VOPIN	vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem
ZOVZ	zákon č. 258/2000 Sb., o veřejném zdraví

Úvod

Téma „Očkování dětí“ jsem si pro svou diplomovou práci vybrala zejména proto, že jde dle mého názoru o poměrně kontroverzní téma, které je v poslední době předmětem mnoha diskuzí.

Očkování představuje velice přínosný institut chránící společnost před velkým množstvím nemocí, kdy je do těla vpravena kontrolovaná minimální dávka viru či bakterie, jež zajistí vytvoření dostatečné imunity vůči dané nemoci a tělo je tak následně schopno se nemoci bránit.

Vakcinace slouží nejen k ochraně jednotlivce, ale také k ochraně veřejného zdraví jako celku. V případě, kdy je společnost proočkována vůči určitým nemocem v dostatečné míře, nemoci se v dané populaci neudrží a následně vymizí. To stejné platí i naopak. V případě, kdy proočkovanosť ve společnosti nebude dostatečně vysoká, nemoci se mohou následně znovu vyskytnout.

V českém právním řádu je očkování rozlišováno na povinné a dobrovolné. Co se povinného očkování týče, právní řád ČR zakotvuje očkovací povinnost vůči určitému výčtu osob, kdy vymanění se z této povinnosti je závislé na naplnění zákonem stanovených podmínek. Takovéto výjimky se zakládají zejména na zdravotních predispozicích daných jedinců. V případě, kdy jedinec nespadá pod žádnou z výjimek očkovací povinnosti, je povinen se očkování podrobit. Jestliže nedojde ke splnění očkovací povinnosti, dochází ke správnímu trestání orgány veřejné moci pomocí přímých a nepřímých sankcí.

I přesto, že očkování patří díky svým dalekosáhlým účinkům k jednomu z nejúčinnějších opatření vůbec, nese s sebou bohužel i svá rizika. Jedná se především o nepříznivé zdravotní následky, které se mohou po provedené vakcinaci vyskytnout. Pravděpodobnost takovýchto nepříznivých následků není sice vysoká, bohužel však existuje. Lidé pak ze strachu z těchto nepříznivých následků váhají, zda očkování podstoupit, či nikoliv. V případě, kdy se navíc jedná o rodiče, kteří mají rozhodnout o vakcinaci vlastních dětí, zvažování je ještě o to náročnější, jelikož nikdo nechce svému dítěti ublížit.

Mimo strach z onemocnění, jakožto nepříznivých následků po provedené vakcinaci, se ve společnosti objevují i jiné důvody, proč očkování nepodstoupit. Jedná se zejména o otázky výhrady svědomí založené na náboženských i světských důvodech.

Odpůrci očkování vnímají očkovací povinnost jako zásah do jejich základních práv a svobod, konkrétně do práva na nedotknutelnost osoby, práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení, dále do práva svobodně projevovat své náboženství a víru a taktéž práva na ochranu zdraví. V případě, že se jedná navíc o očkování dětí, kdy rodiče jako jejich zákonní zástupci dítě v těchto záležitostech zastupují, vnímají očkování taktéž jako zásah do rodičovského práva na péči o děti a jejich výchovu. Naproti tomu však stojí veřejné zdraví jakožto veřejný statek,

který taktéž požívá stejné ochrany jako výše zmíněná základní práva a svobody. Při jejich střetu musí dojít k jejich vzájemnému poměrování v rámci testu proporcionality. Vzhledem k tomu, že je očkovací povinnost v ČR současně legislativně uzákoněna, odpůrci očkování se tomuto dle jejich názoru ústavně nonkonformnímu systému snaží bránit, a to prostřednictvím správních a soudních řízení.

Tato diplomová práce je z velké části zaměřena právě na zmíněnou souladnost právní úpravy povinného očkování s ústavním pořádkem, k čemuž vedla i jedna z mých prvních výzkumných otázek, jež zní: *„Je současná právní úprava týkající se povinnosti očkování dětí v souladu s ústavním pořádkem?“*

Jak již bylo zmíněno výše, ne vždy je očkování provedeno bez komplikací a ne vždy se obejde bez nepříznivých zdravotních následků. V takových případech však vyvstává otázka odpovědnosti za újmu na zdraví způsobenou očkováním. I v tomto směru se v českém právním řádu objevuje řada nejasností, a tak má další výzkumná otázka zní: *„Kdo je skutečně odpovědný za újmu na zdraví způsobenou očkováním?“*

V neposlední řadě se ve své práci věnuji analýze možnosti vznést výhradu svědomí v rámci odmítnutí podstoupení povinného očkování, což umožňuje vyhnout se legálně očkovací povinnosti a s tím i správnímu sankcionování, čímž bych ráda zjistila odpověď na mou třetí výzkumnou otázku, která zní: *„Je v současné době legálně možné vymanit se z očkovací povinnosti, aniž by byla naplněna jedna z výjimek očkovací povinnosti založených na tělesných predispozicích jedince?“*

Jak již bylo nastíněno výše, má práce se skládá z pomyslných dvou částí, kdy první je spíše popisná a uvozovací, a druhá již analytická. V první části jsou rozebírána základní témata této práce, jako je očkování obecně, očkovací povinnost a taktéž jednotlivá základní práva a svobody, kterých se odpůrci očkování v rámci výhrady svědomí nejčastěji dovolávají. Druhá část se již věnuje samotné analýze nejzákladnějších problémů právní úpravy povinného očkování, konkrétně analýze jednotlivých kroků výhrady svědomí judikované ÚS, dále právní úpravě očkovací povinnosti prostřednictvím vyhlášky Ministerstva zdravotnictví, odpovědnosti státu za újmu na zdraví způsobenou právě povinným očkováním a taktéž samotnému poměrování základních práv a svobod kolidujících v rámci očkovací povinnosti.

1 Očkování

1.1 Obecně k očkování

Očkování patří mezi nejvýznamnější objevy celé historie medicíny, jelikož se spolu s antibiotiky řadí k nejúčinnějším preventivním opatřením, díky kterým lze zabránit rozvoji velkému množství infekčních nemocí. Díky očkování se za roky výzkumů podařilo zcela vymýtit či zmenšit počet mnoha nebezpečných infekčních nemocí, které způsobovaly smrt či trvalé zdravotní následky.

ČR je již po dlouhá léta známá svou vysokou mírou proočkovanosti, což mělo za následek vymýcení mnohých nebezpečných nemocí. Jako příklad lze uvést proočkovanost dětské obrny, která byla díky očkování na našem území vymýcena již roku 1861. Co se týká celosvětového měřítka, boj proti této nemoci probíhal až o půl století později.¹

1.2 Smysl očkování

Očkování funguje na jednoduchém principu. Podáním očkovací látky je do těla vpraven antigen, který je tvořen neživými nebo oslabenými viry či bakteriemi, popřípadě jejich částmi. Organismus očkováného následně reaguje tak, že si sám vytváří vlastní protilátky a tím také imunitu vůči onemocnění. Tento proces je pro tělo očkováného přirozený a nepřiměřeně jej nezatěžuje.² Ve svém vlastním významu funguje očkování na principu přirozené infekce, avšak kontrolovanou formou aplikací bezpečného antigenu, který pak vyvolá aktivaci imunity očkováného.³

1.3 Očkování individuální a kolektivní

Očkování můžeme dle účelu dělit na individuální a kolektivní.

Individuální očkování chrání přímo očkováného jedince proti odpovídající nákaze. Kolektivní očkování míří na nemoci, jež jsou přenositelné z jednoho jedince na druhého, a to například kapénkovou infekcí či dotykem přímým nebo zprostředkovaným předměty. V tomto případě je velice důležité, aby byla proočkovanost v populaci vysoká, a aby tak byla schopna zabránit oběhu infekčního původce. Dle doporučení Světové zdravotnické organizace se dostatečně vysokou proočkovaností rozumí hladina okolo 90 %.⁴ V případě dostatečně vysoké proočkovanosti tak očkování chrání nejenom jedince, kteří očkování jsou, ale také ty, kteří nemohli

¹ TREBICHAŤSKÝ, Ilja. Lži a mýty proti očkování. *Živa*, 2016, č. 3, s. 53.

² PRACOVNÍCI AVENIER. *Nemoci* [online]. ockovacikum.cz, 21. října 2011 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.ockovacikum.cz/cz/nemoci>.

³ PRACOVNÍCI AVENIER. *O očkování* [online]. ockovacikum.cz, 21. října 2011 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.ockovacikum.cz/cz/o-ockovani>.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 17

být očkovaní zejména ze zdravotních důvodů.⁵ V případě, kdy by bylo ve společnosti naočkováno méně lidí než je potřeba k blokování přenosu, následkem by mohl být právě výskyt patogenu způsobující nebezpečné nemoci, vůči nimž se chráníme právě pomocí očkování. Ohroženi by pak byli zejména ti, kteří nepodstoupili očkování proti dané nemoci. Určité riziko však hrozí také očkovaným jedincům, a to v mimořádných situacích, kdy dojde ke snížení obranyschopnosti.⁶

1.4 Očkování povinné a dobrovolné

Dalším možným dělením, na které můžeme u otázky očkování narazit, je dělení na očkování povinné a dobrovolné.

Povinné očkování v Českém právním systému zakládá § 46 odst. 1 ZOVZ ve spojení s VOPIN. ZOVZ zakotvuje samotnou povinnost podrobit se povinnému očkování, a to konkrétnímu výčtu osob. Těmito osobami jsou: „*Fyzická osoba, která má na území České republiky trvalý pobyt, cizinec, jemuž byl povolen trvalý pobyt, cizinec, který je oprávněn k trvalému pobytu na území České republiky, a dále cizinec, jemuž byl povolen přechodný pobyt na území České republiky na dobu delší než 90 dnů nebo je oprávněn na území České republiky pobývat po dobu delší než 90 dnů.*“⁷ V případě, že se jedná o fyzickou osobu mladší patnácti let, odpovídá za řádné provedení očkování zákonný zástupce dítěte, popř. pěstoun či fyzická osoba, které byla soudem svěřena do osobní péče.⁸ VOPIN se v návaznosti na zákon vypořádává s jednotlivými onemocněními, vůči nimž je v ČR povinné očkování podstoupit. Momentálně je povinné podrobit se očkování u devíti základních onemocnění, kterými jsou záškrť, černý kašel, tetanus, dětská obrna, hepatitida B, onemocnění vyvolaná bakterií *Haemophilus influenzae b*, zarděnky, spalničky a příušnice.⁹ V případě, že jedinec nepodstoupí povinné očkování, popř. jako rodič nenechá naočkovat své dítě, musí být připraven nést odpovědnost za toto jednání.

Mezi dobrovolné či nepovinné očkování patří všechna ta, která nevypočítává VOPIN. U těchto očkování záleží pouze na konkrétních jedincích, zda očkování podstoupí či nikoliv. To se týká také zákonných zástupců dětí, kteří mají ve své moci rozhodnout o tom, zda nechají naočkovat své dítě právě proti těmto nemocem. Jako příklad nepovinného očkování lze uvést očkování proti

⁵ PETRÁŠ, Marek. *Kolektivní a individuální ochrana po očkování* [online]. vakciny.net, 19. října 2015 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na https://www.vakciny.net/AKTUALITY/akt_2015_22.htm.

⁶ PRACOVNÍCI ČESKÉ VAKCINOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI. *Odpovědi České vakcinologické společnosti ČLS JEP a jejích členů na časté dotazy v souvislosti s popíráním významu a účinnosti očkování* [online]. vakcinace.eu, 13. září 2013 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.vakcinace.eu/otazky-a-odpovedi-blue>.

⁷ § 46 odst. 1 ZOVZ, ve znění pozdějších předpisů

⁸ § 46 odst. 4 ZOVZ, ve znění pozdějších předpisů

⁹ VOPIN, ve znění pozdějších předpisů

chřipce, pneumokokům či rotavirům, meningokokům, planým neštovicím, žloutence typu A, či klíšťové encefalitidě.¹⁰

Dalším významným rozdílem mezi očkováním povinným a dobrovolným je hrazení vakcín a její samotné aplikace. Očkování spadající do sekce povinná jsou plošně hrazena z veřejného zdravotního pojištění. U dobrovolného očkování obecně platí opačný princip, a to, že si vakcinaci hradí očkovaný sám. Existují však i výjimky, kdy i nepovinná očkování jsou hrazena přímo z veřejného zdravotního pojištění. Mezi takováto očkování patří například očkování proti chřipce, pneumokokům či rakovině děložního hrdla.¹¹

Již u samotného hrazení vakcinace si můžeme povšimnout rozdílu přístupu státu k určitým nemocem a jejich vakcinaci. Očkování proti nemocem, které jsou nejvíce nebezpečné pro danou společnost a zároveň hrozí při nízké proočkovanosti její návrat, je zavedeno jako povinné a zároveň hrazené z veřejného zdravotního pojištění. Bylo by nesmyslné, kdyby stát vyžadoval splnění povinnosti vakcinace vůči konkrétním nemocem a zároveň by jedince nutil si samotnou vakcinaci zaplatit. Další skupinu tvoří očkování nepovinné, které však stát shledává taktéž dosti nebezpečným, a tak se snaží zájemce o očkování pobídnout již tím, že jej nemusí hradit bezprostředně ze svých peněžních prostředků. Poslední skupina onemocnění, vůči nimž je možné nechat se očkovat, až tak riziková pro lidstvo není, a tak k ní stát přistupuje méně motivačně. Jedinci se mohou sami rozhodnout, zda sebe či své děti nechají naočkovat, avšak musí si vakcinaci sami uhradit.

¹⁰ PRACOVNÍCI ČESKÉ VAKCINOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI. *Odpovědi České vakcinologické společnosti ČLS JEP a jejich členů na časté dotazy v souvislosti s popíráním významu a účinnosti očkování* [online]. vakcinace.eu, 13. září 2013 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.vakcinace.eu/otazky-a-odpovedi-blue>.

¹¹ TICHÝ, Oldřich. *Která z nepovinných očkování proti infekčním nemocem hradí pojišťovna?* [online]. vzp.cz, 1. ledna 2018 [cit. 21. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.vzp.cz/o-nas/tiskove-centrum/otazky-tydne/nepovinna-ockovani>.

2 Očkovací povinnost

Jak již bylo výše zmíněno, v ČR rozeznáváme očkování povinná a nepovinná. Vzhledem k tomu, že tato práce se zaměřuje zejména na problematiku právní úpravy povinného očkování, následující kapitoly budou tedy směřovat tímto směrem.

2.1 Obecně k odmítání povinného očkování

Ačkoli lze říci, že očkování je významným a úspěšným prostředkem preventivní medicíny, najdou se v naší společnosti i odpůrci takovéto preventivní ochrany. V posledních letech toto téma vyvolává velké diskuze, což má za následek, že čím dál více lidí odmítá podstoupit očkování, či odmítá nechat naočkovat jejich děti. Zejména očkování dětí vyvolává o to větší diskuze, jelikož rodiče považují své děti za „bezbranná stvoření“, o kterých by si jako rodiče chtěli rozhodovat sami. Rodiče to pak považují jako narušení péče o zdraví svých dětí.¹²

S ohledem na výše uvedené se v následujících kapitolách budu věnovat primárně otázce očkování dětí.

2.2 Možnosti odmítnutí očkování

2.2.1 Zákonné výjimky odmítnutí povinného očkování

V české právní úpravě existuje jen jediná zákonná výjimka, která ospravedlňuje odmítnutí očkování, a to v § 46 odst. 2 ZOVZ. Dle něj se očkování neprovede v případě, kdy je osoba již imunní vůči dané infekci, či v případě trvalé kontraindikace, což znamená, že zdravotní stav potencionálního očkovaného brání podání očkovací látky. V těchto dvou případech pak lékař vystaví fyzické osobě potvrzení o nemožnosti podrobit se očkování a důvod upuštění od očkování následně zapíše do zdravotnické dokumentace.

2.2.2 Snaha rodičů o vytvoření dalších výjimek k možnosti odmítnutí povinného očkování

Rodiče, kteří jsou přesvědčeni o škodlivosti očkování, a to jak ze zdravotních, náboženských či jiných důvodů, se snaží z této povinnosti vymanit. Vzhledem k tomu, že zákon umožňuje vyhnout se očkování jen taxativně skrze dvě zákonné výjimky, a důvod, pro který rodiče očkovací povinnost odmítají je jiný, než právě jedna z nich, rodiče jsou povinni své dítě nechat naočkovat.

Rodiče tuto povinnost vnímají jako zásah do základního práva dle čl. 32 odst. 4 LZPS, podle něhož péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, dále do základního práva dle čl. 15 odst. 1 LZPS, dle něhož je zaručena svoboda myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení, jakož i do

¹² SVOBODA, Tomáš, NOVOSADOVÁ, Kristýna. Povinné očkování ve světle náletu Ústavního soudu. *UNIVERSITAS*, 2015, č. 2 – 3, s. 18.

základního práva dle čl. 16 odst. 1 LZPS, jenž zaručuje každému právo svobodně projevovat své náboženství či víru.¹³ Na základě těchto důvodů pak rodiče odmítají samotnou vakcinaci jejich dětí podstoupit, čímž se dopouštějí přestupku dle § 92k odst. 6 odst. 6 ZOVZ.¹⁴

Rodiče nesouhlasící s očkováním dětí se tak obecně snaží bránit svá práva a pokoušejí se vyjednat si individuální podmínky týkající se očkování s ohledem na jejich osobní důvody. KHS ukládající pokuty za výše zmiňovaný přestupek však odmítají tyto individuální výjimky akceptovat a drží se pravidla, že „*jedinou zákonnou výjimkou z obecné povinnosti podrobit se stanovenému druhu očkování představují ustanovení § 46 odst. 2 zákona č. 258/2000 Sb., podle kterých se očkování neprovede při zjištění imunity vůči infekci nebo zjištění zdravotního stavu, který brání podání očkovací látky (trvalá kontraindikace)*“.¹⁵ Jakékoli jiné důvody jsou pro úřady ukládající sankce irelevantní a odmítají se jimi obecně zabývat. Na svou obhajobu však KHS zdůrazňují, že i tak přistupují k těmto případům maximálně citlivě. K uložení pokuty přistupují až jako ultima ratio. KHS se předně snaží o osobní projednání věci přímo s rodiči neočkovaného dítěte, u kterého se pokouší o vysvětlení opodstatněnosti očkování.¹⁶

Dle mého názoru je tento systém nastaven „šalamounsky“. KHS jsou sice ochotny podstoupit osobní jednání s rodiči odmítajícími očkování svých dětí, avšak samy přiznávají, že jiné výjimky týkající se povinnosti očkování, než které obsahuje § 46 odst. 2 ZOVZ, odmítají akceptovat. Vůči rodičům dětí tak samotné osobní jednání slouží jen k vytvoření dojmu, že by se o jejich individuálních okolnostech mohlo vůbec vyjednávat. Opak je však pravdou. Jednání slouží pouze k tomu, aby se KHS pokusily přemluvit rodiče odmítající očkování dětí pro vakcinaci, a vyhnuly se tak ukládání pokut.

Co se týče ukládání pokut, KHS se odvolávají na jejich úřední povinnost potrestat přestupek, a tak jiné závěry odmítají. Tomuto jednání se nelze dle mého názoru vůbec divit. V případě, kdy by KHS nesplnily své úřední povinnosti, jednaly by samy contra legem a samy by tak byly právně odpovědné.

2.3 Sankcionování nesplnění očkovací povinnosti

V případě, že rodič jako zákonný zástupce nesplní zákonnou očkovací povinnost dle § 46 odst. 1 a 4 ZOVZ ve spojení s VOPIN, dopustí se přestupku dle § 92k odst. 6 ZOVZ. Za výše specifikovaný přestupek je možno uložit pokutu až 10 000 Kč.¹⁷ Jedná se o přímou sankci peněžité

¹³ Nález Ústavního soudu ze den 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

¹⁴ Do data 30. 6. 2017 byl tento přestupek zakotven v § 29 odst. 2 zákona č. 200/1900 Sb., o přestupcích ve spojení s § 46 odst. 1 a 4 ZOVZ

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze den 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ § 92k odst. 7 písm. d) ZOVZ, ve znění pozdějších předpisů

povahy, kdy je na správním orgánu, aby v rámci správního uvážení stanovil spravedlivou výši pokuty s ohledem na konkrétní okolnosti případu.

Mimo uloženou pokutu se rodiče po určitém čase setkají s další sankcí týkající se očkovací povinnosti, tentokrát však nepřímé povahy, a sice to, že jejich dítě nebude bez povinného očkování přijato do předškolního zařízení. Dle § 50 ZOVZ „*poskytovatel služby péče o dítě v dětské skupině a dále právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která provozuje v provozovně živnost nebo v případě právnické osoby též jinou činnost, v jejíž náplni je péče o děti do 3 let věku, nebo mateřská škola, s výjimkou zařízení uvedených v § 46 odst. 4 větě druhé a zařízení, do nichž je docházka povinná, mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním.*“¹⁸ Existují pouze dvě výjimky, kdy není potřeba danou povinnost splnit, a to, jestliže rodiče dodají předškolnímu zařízení doklad o trvalé kontraindikaci dítěte či doklad o dostatečné imunitě vůči konkrétnímu onemocnění.¹⁹

Je třeba poukázat i na skutečnost, že co se týče peněžité pokuty, jedná se o sankci jednorázovou, načež právě druhá možná sankce, nepřijetí dítěte do předškolního zařízení, má již dalekosáhlejší důsledky. Jedná se totiž o sankci trvalou. Jestliže pomíneme případy, kdy se jedná o trvalou kontraindikaci vůči očkování, či kdy je dítě dostatečně imunní vůči dané nemoci, děti, které nebyly podrobeny aplikaci očkování, nejsou obecně přijaty do předškolních zařízení. To, že dítě není připuštěno do mateřské školy, může mít pro rodiče dle mého názoru daleko zásadnější význam, jelikož jsou povinni zajistit náležitou péči o své děti v případě jejich nepřítomnosti.

K datu 1. 1. 2017 byla zákonem č. 178/2016 Sb. provedena novelizace školského zákona, kdy byla zakotvena povinná školní docházka i v případě předškolního vzdělávání. Tato povinná školní docházka se týká dětí, které do začátku školního roku, tudíž do 1. září, dovršily pět let.²⁰ Spolu s novelizací školského zákona došlo i k novelizaci ZOVZ pomocí zákona č. 267/2015 Sb., který poupravil § 50 ZOVZ. Tato novela tak s předstihem upravila možný střet ZOVZ se školským zákonem. Do § 50 ZOVZ byla vložena klíčová věta, která říká, že i přesto, že dítě nebylo podrobeno povinnému očkování, aniž mu byla diagnostikována trvalá kontraindikace, či dostatečná imunita vůči konkrétní nemoci, bude přijato do předškolního zařízení v případě, že je školským zákonem stanoveno jako povinné.²¹ Z tohoto řešení lze tedy „vycítit“, která hodnota v této situaci převážila. Kolektivní ochrana musela ustoupit povinné předškolní docházce. V tomto kroku můžeme vidět jistý posun, jelikož se jedná o nejméně jeden celý rok, kdy rodiče mohou své děti umístit do mateřské školy, aniž by byly naočkovány povinnými vakcínami. Před novelizací tak

¹⁸ § 50 ZOVZ, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Tamtéž

²⁰ § 34 odst. 1 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů

²¹ § 50 ZOVZ, ve znění pozdějších předpisů

dítě do mateřské školy nebylo přijato bez povinného očkování vůbec. Dítě tak mohlo bez nucené vakcinace navštěvovat až základní školu.

Chápu, že rodiče odmítající vakcinaci dětí tuto novelu nepovažují za dostatečnou, jelikož se jedná jen o „jeden dílek z mnoha“, dle mého názoru je tato novela však velkým posunem ve prospěch rodičů odmítajících očkování dětí.

2.4 Povinné očkování a soudní proces

Poté, co rodiče neočkovaných dětí neuspějí se svými individuálními důvody, proč nenechat dítě očkovat, nevzdávají se a i nadále pokračují v boji za svá práva. Rodiče odmítající aplikaci povinného očkování, mají prvotně možnost bránit se proti rozhodnutí o spáchání přestupku dle § 92k odst. 6 ZOVZ a v souvislosti s tím také proti uložení peněžitě pokuty za tento přestupek dle § 92k odst. 7 ZOVZ. Až po vyčerpání všech možných a dostupných opravných přestupků v rámci správní a soudní soustavy je možno domáhat se ochrany proti zásahu do základních práv a svobod u ÚS. U ÚS se svých práv lze domáhat za pomoci ústavní stížnosti, ve které je ale nutné namítat zásah veřejného orgánu do ústavně zaručených základních práv a svobod.²² V případě odmítání povinného očkování rodiče jako stěžovatelé nejčastěji namítají, že bylo zasaženo do základního práva dle čl. 32 odst. 4 LZPS, podle něhož péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, dále do základního práva dle čl. 15 odst. 1 LZPS, které deklaruje záruku svobody myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení, a taktéž do základního práva dle čl. 16 odst. 1 LZPS, které zaručuje každému právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru.²³ Mezi další zásahy do základních práv a svobod, které rodiče jako stěžovatelé u ÚS namítají, patří např. zásah do nedotknutelnosti osoby podle čl. 7 LZPS a zásah do práva na ochranu zdraví podle čl. 31 LZPS.²⁴ Pro podporu a zdůraznění svých tvrzení se rodiče odmítající očkování odvolávají na čl. 5 a 6 Úmluvy o biomedicíně, kterou je ČR vázána. Úmluva o biomedicíně byla přijata jako speciální, odvětvová. Jejím účelem je zajištění zvýšené ochrany lidských práv a svobod v kontextu zdravotnictví, než jakou požaduje Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, konkrétně čl. 8 odst. 1 a čl. 9 odst. 1 této úmluvy.²⁵ Čl. 5 Úmluvy o biomedicíně zakotvuje povinnost zdravotnického zařízení získat při zákroku v oblasti péče o zdraví od dotčené osoby svobodný a informovaný souhlas.²⁶ Čl. 6 odst. 2 téže úmluvy upravuje pravidlo stanovené v čl. 5 této Úmluvy na případy nezletilých dětí, kdy

²² § 87 odst. 1 písm. d) ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 5

²⁵ Čl. 8 a 9 Úmluvy

²⁶ Čl. 5 věta 1 Úmluvy o biomedicíně

svobodný a informovaný souhlas je nutno získat od zákonného zástupce dítěte, či jiných osob zmocněných k tomu zákonem.²⁷

Mnoho případů týkajících se odmítání povinnosti vakcinace se přes správní a následně soudní proces dostalo až na nejvyšší vrchol soudní soustavy České republiky chránící ústavnost právní úpravy, tedy k ÚS. I přesto, že ÚS již několikrát judikoval svůj právní názor na věc, stále existuje okolo tohoto tématu mnoho sporných otázek. Následující kapitoly této práce budou věnovány právě této problematice.

²⁷ Čl. 6 Úmluvy o biomedicině

3 Důvody, pro které rodiče odmítají vakcinaci dětí

Jak již bylo výše zmíněno, rodiče neočkovaných dětí se dovolávají zásahu do rozsáhlého počtu základních práv a svobod garantovaných státem. Nežli přistoupím k samotným důvodům, považuji za vhodné ozřejmit samotný pojem základních práv.

3.1 Základní práva

3.1.1 Základní lidská práva obecně

Základní práva, jako základní hodnoty či principy dané společností, určují obsah celého právního řádu. Právě na základě základních práv je následně tvořeno objektivní právo, neboť to musí být v souladu se základními právy. Pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o protiústavní zásah do základních práv a svobod.²⁸

Konkrétní označení „základní práva“ není jediným možným. Můžeme se setkat s mnoha modifikacemi, jako například „lidská práva“, „základní lidská práva“, nebo „lidská a občanská práva“. Každé z těchto možných označení může vykazovat drobné odlišnosti. V kontextu české právní úpravy však LZPS zakotvuje pojem „základní“, jako pojmem zastřešující všechna ústavně zaručená základní práva.²⁹

Čl. 1 LZPS říká: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“³⁰ Termínem nezadatelná se rozumí, že se jich jedinec nemůže vzdát ve prospěch jiného, jinak je postoupit, či stát se dobrovolně otrokem či nevolníkem. Z tohoto vyplývá, že tato práva nejsou státem odstranitelná, ani kdyby to odpovídalo vůli lidu.³¹ Definici termínu nezcižitelná lze formulovat jako nemožnost odnětí práv. Každá smlouva, která by byla v této působnosti uzavřena, by byla nulitní. Co se týče nepromlčitelnosti, člověk se jich může dovolat vždy. To znamená, od narození až po smrt, u některých práv dokonce ještě déle. Nezáleží na tom, že tato práva dlouho nevyužíval, či neuplatňoval. Význam slova nezrušitelná lze definovat jako neschopnost státní moci odebrat tato práva. Toto tvrzení se vztahuje nejen na individuální vnitrostátní správní a soudní akty, ale i na právní předpisy, či akty mezinárodního práva.³²

Z přirozenoprávního pohledu lze konstatovat, že základní lidská práva existují bez ohledu na rozhodnutí státu či dokonce bez ohledu na existenci samotného státu. Lze tedy říci, že vznik

²⁸ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 25.

²⁹ Tamtéž, s. 29.

³⁰ Čl. 1 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

³¹ MADLEŇÁKOVÁ, Lucie. *Výbrada svědomí: jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linda, 2010, s. 17 – 18.

³² HURYCH, Jan. *Základní práva a svobody – pojem, prameny a funkce* [online]. ius-wiki.eu, 24. ledna 2012 [cit. 27. listopadu 2018]. Dostupné na <http://www.ius-wiki.eu/ustavni-pravo/pfuk/ustavko/zkouska/otazka-35>.

základních práv a jejich existence je nezávislá na státní moci. Lidská práva jsou státem pouze uznána, nikoli konstituována. Přírozenoprávní charakter lidských práv lze vyvozovat z myšlenky stejné morální hodnoty každého člověka.³³

Základní práva nepředstavují uzavřený taxativní výčet práv a svobod. Dalším znakem lidských práv je totiž jejich otevřenost. V závislosti na vývoji společnosti se v průběhu času vyvíjejí nová základní práva a svobody.³⁴

Lidská práva obecně nedisponují charakterem klasické právní normy. Neobsahují tak pravidlo chování skládající se z hypotézy, dispozice a sankce. Místo pravidla chování tak základní práva požívají povahy obecných principů. Zásadní rozdíl mezi pravidlem chování a principem spočívá v tom, že pravidlo buďto platí, nebo neplatí, zatímco princip lze v určité míře naplňovat více či méně.³⁵

3.1.2 Základní práva v podobě objektivního a subjektivního práva

Základní práva shledáváme v podobě subjektivních i objektivních práv.

V rámci subjektivních práv jsou základní práva součástí lidskoprávního vztahu jednotlivce – stát. Jedná se tak o veřejná subjektivní práva vztahující se přímo ke státu a k veřejné moci. Významným znakem těchto práv je tak vertikální působení. Obsahem základních veřejných subjektivních práv mohou být práva nebo svobody. V případě práv stát vytváří lidem možnosti chovat se určitým způsobem, či požívat určitých práv. U svobod stát vytváří a následně garantuje určitou autonomní sféru záležitostí jednotlivce, kterou chrání před zásahy státní moci.

V případě pozitivně-právního zakotvení lidských práv je možno se jich dovolávat právními prostředky daného státu jakožto konkrétních právních nároků. Základních práv se tak lze domáhat jak u soudů vnitrostátních, tak i mezinárodních.³⁶

Co se týče objektivní podoby práva, základní práva tvoří objektivní řád hodnot daného státu, a to v podobě objektivního práva. Jedná se zejména o ty části právního řádu, které disponují nejvyšší právní silou, tedy o právo ústavní. Vzhledem k tomu, že toto objektivní právo slouží jako východisko pro činnost celé veřejné moci, je nezbytné to zohledňovat zejména u tvorby, interpretace a aplikace práva, tudíž ve všech třech složkách státní moci. Základní práva tak slouží jako kritérium ústavnosti, kdy zákony či podzákonné právní předpisy musí být se základními právy v souladu.³⁷

³³ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 30 - 32.

³⁴ MADLEŇÁKOVÁ, Lucie. *Výbrada svědomí: jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linda, 2010, s. 18.

³⁵ BARTOŇ a kol. *Základní práva...*, s. 75.

³⁶ Tamtéž, s. 48 – 51.

³⁷ Tamtéž, s. 51 – 53.

3.1.3 Základní práva absolutní a relativní

Základních práv, včetně jejich všemožných modifikací v konkrétních situacích, je velké množství. Již z povahy věci lze dovodit, že nelze dostát tomu, aby bylo každé z nich ochráněno na sto procent. Tato práva se v praxi různě prolínají a střetávají, a tak je v těchto situacích nutno jedno nad druhým upřednostnit. Otázkou je ale jak a které. Nejprve je ale nutné rozdělit základní práva na práva absolutní a relativní.

Právům absolutním se taktéž přezdívá práva neomezitelná. Již z názvu neomezitelná lze vycítit účel kategorie dělení, tato práva tedy nepřipouští možnost legitimního omezení. Nelze je vůbec vážit či poměřovat s jinými základními lidskými právy. Fungují na bázi pravidel, a to i přesto, že se stále jedná o principy. V případě kolize je nutností vždy upřednostnit právě absolutní základní právo před jakýmkoliv základním právem relativním či ústavní hodnotou. Jestliže by došlo k zásahu do absolutního základního práva, jednalo by se nejen o zásah, ale taktéž porušení ústavního práva. V této kategorii základních práv tak není třeba provádět například test proporcionality, či jinak zkoumat přiměřenost zásahu. Do kategorie absolutních základních práv můžeme příkladně uvést zákaz mučení, právo na subjektivitu či zákaz otroctví a nevolnictví.³⁸

Druhá kategorie je tvořena právy relativními. Tato kategorie je často označována v protikladu absolutních práv jako omezitelná. Relativní základní práva a svobody jsou tvořeny těmi základními právy, které nespádají do kategorie absolutních práv. Ačkoliv by se dalo říci, že se jedná o sběrnou kategorii, relativních základních práv a svobod je mnohonásobně více než práv absolutních. Příčinou je však to, že základní práva by měla být schopna fungovat ve vzájemné kompatibilitě, a tak by měla být obecně omezitelná. Některá práva jsou však až natolik významná, že jim stát poskytuje vyšší hodnotu, a to právě ve formě absolutních neomezitelných základních práv a svobod. Jako příklad relativních základních práv a svobod můžeme uvést svobodu pohybu, pobytu, právo petiční, či právo na nedotknutelnost osoby. Na rozdíl od práv absolutních, relativní práva mají podobu principů, které lze naplňovat více či méně. Problémem omezitelnosti základních práv je to, že všechna základní práva mají stejnou právní sílu. Neexistuje tak žádná pyramidová stupňovitost právní síly lidských práv, na základě které bychom mohli ihned bez přemýšlení říci, že jedno základní právo převáží jiné.³⁹ Výjimku v tomto směru představují výše zmíněná absolutní základní práva, která požívají jakýsi „vyšší status“. Vždy záleží na konkrétním střetu či kolizi s jiným základním právem či jinou ústavně chráněnou hodnotou.

Vzhledem k tomu, že relativní základní práva jsou omezitelná a nelze je ve všech případech aplikovat na maximum, je nutné je navzájem vyvažovat. Je třeba poměřit všechny protichůdné

³⁸ BARTOŇ a kol. *Základní práva...*, s. 75 – 76.

³⁹ MADLEŇÁKOVÁ: *Výhrada svědomí...*, s. 20.

principy stojící v kolizi a najít vzájemnou optimalizaci práv. Záměrem tohoto poměřování tak je to, aby z každého relativního základního práva bylo uplatněno co nejvíce. Nelze tedy říci, že jedno z relativních práv má silnější postavení, a tak automaticky převáží.⁴⁰ Je třeba se s každou jednotlivou kolizí vypořádat individuálně, jelikož každá situace disponuje jinými skutečnostmi.

Nejen, že základní práva a svobody kolidují mezi sebou, do kolize se může dostat taktéž veřejný statek, který je rovněž pod ochranou veřejné moci.⁴¹ Vymezení veřejného statku provedl ÚS v nálezu Pl. ÚS 15/96, ve kterém uvedl „pro veřejné statky je typické, že prospěch z nich je nedělitelný a lidé nemohou být vyloučeni z jeho požívání. [...] Veřejným statkem se tudíž určitý aspekt lidské existence stává za podmínky, kdy není možno jej pojmově, věcně i právně rozložit na části a tyto přiřadit jednotlivcům jako podíly.“⁴² Za veřejný statek můžeme označit například veřejný pořádek, národní bezpečnost, zdravé životní prostředí, ale především veřejné zdraví.⁴³

3.2 Jednotlivé důvody odmítání povinnosti očkování

3.2.1 Čl. 15 odst. 1 LZPS

Čl. 15 odst.1 věta první LZPS deklaruje garanci svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Právě onu svobodu myšlení, svědomí a náboženství můžeme označit jako základní svobodu, jelikož sama zakotvuje mnohé další svobody obsažené v LZPS. Bez této svobody by ostatní svobody byly bezpředmětné a ve výsledku by nemohl existovat ani samotný demokratický stát. Jedná se o takzvanou „svobodu svobod“.⁴⁴

Tato svoboda se vztahuje na všechny morální, filozofické a světonázorové aktivity lidí, tedy na myšlení, názory, postoje a hodnoty lidí. V určitém směru můžeme svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání podřadit i pod svobodu soukromí. Vzhledem k tomu, že se jedná o intimní sféru jedinců, je nutné, aby ji stát dostatečně chránil.⁴⁵

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání tvoří „trojjedinou“ svobodu, která funguje jako celek. Tyto svobody vcelku vytváří ochranu pro světonázor jedince v největší možné míře. I přesto jsou tyto základní svobody na sobě nezávislé a mohou taktéž fungovat samy o sobě.⁴⁶

Primární složkou této základní svobody je svoboda myšlení. Samotné myšlení představuje „vytvoření předpokladů pro vytváření si vlastního obrazu o světě, který člověka obklopuje a také podmiňuje jeho

⁴⁰ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 75 – 76.

⁴¹ Tamtéž, s. 77.

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96

⁴³ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 77.

⁴⁴ MADLEŇÁKOVÁ: *Výhrada svědomí...*, s. 35.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, s. 37.

chování.⁴⁷ Tato svoboda tak lidem zakotvuje právo na utváření jakéhokoli vlastního názoru a jeho změnu. Bez té by tak nemohlo dojít k využívání svobody svědomí ani svobody náboženství.

Druhou částí „trojjediné“ svobody je svoboda svědomí. „*Pojem svědomí patří k vnitřní výbavě člověka, která výrazně determinuje jeho chování. Jeho formování, jakož i vnější projevy jsou vytvářeny na základě mravních či jiných zásad přenášených do člověka skrze jeho myšlení.*“⁴⁸ Svoboda svědomí tak jedinci umožňuje vytvářet si bez jakéhokoli omezování či ovlivňování vlastní hodnotovou orientaci. Jedinec může přijmout za své jakékoli hodnotové systémy a vytvářet si své vlastní názory na to, co je dobré, špatné, škodlivé, či spravedlivé a nespravedlivé. Člověk si tak vytváří vlastní soubor hodnot a postojů, podle kterého by se v ideálním případě chtěl chovat.⁴⁹ Zjednodušeně řečeno, svědomí u lidí představuje hranici mezi dobrem a zlem. Každý jedinec si pomocí myšlení vytváří svědomí své. Vždy záleží na konkrétních okolnostech a vnějších vlivech na jedince.⁵⁰

V případě, kdy má jedinec možnost chovat se podle svého svědomí, osobnost člověka je schopna zdravě vzrůstat. Jedinec je dále schopen pochopit sám sebe jako morální bytost, či prohloubit psychosociální vazby ve společnosti.⁵¹

Svoboda svědomí se váže k poslední části základní „trojjediné“ svobody, a to ke svobodě náboženského vyznání. Projev samotné svobody náboženského vyznání je dále rozveden v čl. 16 LZPS, který navazuje na čl. 15 LZPS. Čl. 16 LZPS se však zaměřuje až na samotný projev náboženství či víry navenek. To, že jsou svobody myšlení a svědomí spojeny se svobodou náboženského vyznání, není nutným pravidlem. Svoboda myšlení a svoboda svědomí jsou schopny fungovat i bez třetí části – svobody náboženského vyznání. Svoboda svědomí se tudíž může, ale nemusí vázat na náboženskou ideologii. Jednoduše řečeno, svoboda svědomí může být spojena jak s náboženskými, tak i nenáboženskými postoji jednotlivce.⁵² Pro samotné svědomí je totiž důležité především přesvědčení. Pojem přesvědčení je totiž širší než samotné náboženské vyznání. Dle názoru ESLP lze pod termín přesvědčení podřadit mimo jiné i pacifismus, ateismus či veganství. Tento závěr podporuje i skutečnost, že čl. 15 LZPS sám mimo jiné zakotvuje i právo být bez vyznání.⁵³

Co se týče omezitelnosti této základní svobody, je nutné se nejprve zaměřit na to, zda se jedná o vnitřní či vnější projev svobody. Vnitřní složka svobody svědomí, myšlení a náboženského vyznání zahrnuje samotnou myšlenkovou, názorovou a věroučnou činnost jedince. Jedná se

⁴⁷ SVÁK, Ján. *Základy európskej ochrany ľudských práv. Zväzok I.* Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB 2001. s. 117.

⁴⁸ Tamtéž, s. 118.

⁴⁹ MADLEŇÁKOVÁ: *Výbrada svědomí...*, s. 38.

⁵⁰ Tamtéž, s. 37.

⁵¹ Tamtéž, s. 38.

⁵² Tamtéž, s. 37.

⁵³ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 328.

o takzvané forum internum. Do vnější složky svobody zahrnujeme již samotné projevy názorů, myšlenek, náboženství a víry. V tomto případě se jedná o forum externum.⁵⁴ V případě vnitřního rozměru svobody se jedná o absolutní právo, které vylučuje jakékoli omezování této základní lidské svobody. Nikdo tak nemůže být zákonem či jiným donucujícím prostředkem nucen nebo ovlivňován ke změně procesu a způsobu myšlení, popřípadě aby měnil své myšlení, náboženské vyznání či víru.⁵⁵ Stát a jeho orgány jsou povinny respektovat vnitřní rozměr těchto práv a svobod. Není jim tak nijak dovoleno jakkoli zasahovat do způsobu myšlení jednotlivce. Omezovat lze pouze vnější projevy navenek.⁵⁶ Při omezování vnějšího projevu této základní svobody je tak třeba dodržet jisté ústavní podmínky. První podmínkou je, aby samotné omezení svobody bylo ustanoveno právě zákonem. Žádný jiný prostředek není akceptován. Druhou podmínkou je, aby konkrétní omezení bylo v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.⁵⁷ Vždy je nutné však dbát podstaty a smyslu omezení základních lidských práv a svobod. Toto omezení lze navíc užít pouze k dosažení daného cíle.⁵⁸

Za klíčovou svobodu pro tuto práci shledávám svobodu svědomí. Budu se jí tak věnovat podrobněji.

Svoboda svědomí oplývá větším významem, než se může zdát. Nespadá jen do sféry každého jednotlivce, ale je taktéž velice důležitá pro stát jako takový. Plénum ÚS se ve svém nálezu vyslovilo: „*Svoboda svědomí má konstitutivní význam pro demokratický právní stát respektující liberální myšlenku přednosti odpovědné důstojné lidské bytosti před státem – myšlenku úcty (respektu a ochrany) státu k právům člověka a občana.*“⁵⁹ Pro srovnání, do protikladu demokratického právního státu lze uvést státy s totalitními režimy. V těchto státech je autonomie svědomí jednotlivců absolutně utlačována a pošlapávána. Ve většině případů takovýchto států je uznávána pouze vůle vládnoucích. Tato vůle pak rozhoduje o tom, co dobré je, a co zase ne.⁶⁰

Jak již bylo zmíněno výše, hlavní úlohu u svědomí zastává přesvědčení. Hlavními prvky přesvědčení je respekt k lidské důstojnosti spolu s vysokou mírou neměnnosti, vážnosti, soudržnosti a důležitosti.⁶¹ Svědomí je možno projevit pouze v konkrétních situacích, tudíž teď a tady. Nemůže se jednat o situace abstraktní, obecné či absolutní. Je však bezpodmínečně nutné, aby se jednalo o konkrétní situaci a o konkrétní osobní prožitek povinnosti, která je

⁵⁴ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 327.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. června. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98

⁵⁶ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 330 – 331.

⁵⁷ Čl. 16 odst. 1 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁵⁸ Čl. 4 odst. 4 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 328.

individualizována časem, místem a konkrétními okolnostmi. Vždy však musí jít o vážné, morální rozhodnutí týkající se dobra a zla, které jedinec pocítuje jako hluboce prožitou povinnost.⁶²

Dále je nutné rozlišovat rozhodnutí učiněná v závislosti na politické či ideologické motivaci, a rozhodnutí učiněná na základě psychického stavu. Rozhodnutí závislé na politické či ideologické motivaci totiž nejsou zahrnuta uvnitř morální roviny. Oproti tomu rozhodnutí učiněná na základě psychického stavu existují nezávisle na morálce. Jen takováto rozhodnutí tedy disponují mravním charakterem.⁶³

Od obecného termínu svoboda svědomí je třeba odlišovat pojem výhrada svědomí. Výhradou svědomí se označuje jev, kdy jedinec odmítne splnit konkrétní zákonem danou povinnost, a to z důvodu rozporu se svým vlastním svědomím. Jedinec tak tímto jednáním dává najevo nadřazenost morálního zákona nad zákonem právním.⁶⁴ Jedná se vždy o negativní formu jednání, tudíž o nekonání. Jako příklad lze uvést odmítnutí služby v armádě s ohledem na své vlastní svědomí. Oproti tomu, v případě aktivní formy jednání by se jednalo například o svolení někoho zabít z důvodu výhrady svědomí. Lze tedy uzavřít, že výhradu svědomí nelze užít v případech aktivního jednání.

Jak již bylo zmíněno, u možnosti omezování základní svobody svědomí je nutné rozlišovat forum internum a forum externum. Co se týče výhrady svědomí, v rámci procesu samotné výhrady svědomí se jedná o kombinaci forum internum, kdy dochází k samotnému utváření svědomí a následně k forum externum, tedy projevení této výhrady navenek. V případě, že zákon ukládá povinnost, která se svým výkonem silně přičí svědomí jedince, jedná se o zásah do forum internum, tudíž do neomezitelné kategorie svědomí. Jedinec se na základě tohoto konfliktu snaží domoci svých práv pomocí výhrady svědomí. V případě, že je jedinci výhrada svědomí zákonem, správním či soudním orgánem zamítnuta, dochází k zásahu do forum externum svobody svědomí.⁶⁵ Tato složka základní svobody je však již omezitelná, a tak vždy záleží na konkrétním vážení protilehlých základních práv a svobod příslušným orgánem, popřípadě zákonem.⁶⁶

Otázka výhrady svědomí se objevuje zejména v oblasti etických nejasností. Příčinu takovéto kategorizace lze spatřovat v neexistenci společenského konsenzu právě v těchto citlivých etických otázkách. Ve společnosti může být zakotvena jakkoli spravedlivá právní úprava, vždy se však najdou jedinci, kteří se s pravidly v zákonech z etických důvodů neztotožňují a následně vznášejí výhradu svědomí vůči dané právní úpravě.⁶⁷ Co se týká konkrétních otázek souvisejících s výhradou

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ PROESCHEL, Claude. Výhrada vo svedomí a sociálna súdržnosť. In: MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.) *Výhrada vo svedomí – Conscientious Objection*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007, s. 145.

⁶⁵ MADLEŇÁKOVÁ: *Výhrada svědomí...*, s. 73.

⁶⁶ Viz čl. 15 odst. 3 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁶⁷ BARTOŇ a kol. *Základní práva...*, s. 334 – 335.

svědomí, jedná se o otázky související s lidským životem, jako jsou například euthanasie, očkování, uměle vyvolaný potrat, či vojenská služba, dále se jedná o otázky reprodukce obyvatelstva, kupříkladu předepisování antikoncepce, kastrace, umělé oplodnění či výzkumy embryí. Další otázky výhrady svědomí se zabývají představou tradiční rodiny, pod což lze podřadit zákaz rozvodů, homosexualitu či transsexualitu. K frekventovaným tématům patří taktéž otázky svázané s náboženským vyznáním. I v tomto směru se téma této práce, očkování dětí, často dostává do konfliktu.⁶⁸

Ve většině případů se výhrada svědomí následně střetává s jinými základními právy, kdy dochází ke kolizi pozitivních závazků chránících nejrůznější základní práva s právě zmíněnou výhradou svědomí jako dalším základním právem. Jedná se zejména o střet s právem na život, například otázky nutné transfuze krve pro záchranu života, dále s právem na ochranu zdraví, kde lze jako příklad uvést odmítnutí provedení lékařského zákroku či očkování, nebo i s právem na soukromý život.⁶⁹

Vzhledem k tomu, že samotná výhrada svědomí je užívána jako výjimka, je třeba dbát na to, aby i její užívání bylo výjimečné.⁷⁰ Je tedy nutné dohlížet zejména na to, aby konflikt mezi svědomím a splněním určité právní povinnosti byl dostatečně silný a samozřejmě, aby byl založen na přesvědčení jedince.⁷¹

Výhrada svědomí je v české právní úpravě výslovně zmíněna v čl. 15 odst. 3 LZPS v souvislosti s výkonem vojenské služby. Co se ale týká dalších možných otázek, LZPS dále nic konkrétního neuvádí. V ostatních oblastech výhrady svědomí je tedy třeba, aby věc posoudil soud, který následně ad hoc rozhodne o možnosti jednotlivce uplatnit právě výhradu svědomí, a to za podpůrného užití čl. 15 odst. 1 LZPS.⁷²

Dle mého názoru představuje výhrada svědomí velice užitečný právní institut. Jak již bylo zmíněno výše, ať už je právní úprava týkající se problematických etických otázek uzákoněna jakkoli spravedlivě, vždy se najdou jedinci, kteří budou určitou právní úpravu pocítovat jako zásah do jejich základní svobody svědomí. V závislosti na tom se budou chtít bránit, a to, pokud možno, primárně legální cestou. Výhrada svědomí takovouto legální cestu umožňuje. Při povolení výhrady svědomí je však nutno dohlédnout na to, aby byla skutečně užívána pouze jako výjimka a týkala se

⁶⁸ BARTOŇ a kol. *Základní práva...*, s. 332 – 333.

⁶⁹ Tamtéž, s. 333.

⁷⁰ PROESCHEL, Claude. K podstate a zmyslu slobody svedomia a slobody náboženstav: K článku 7 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí a Dohody medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o práve uplatňovať výhrady vo svedomí. In: MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.) *Výhrada vo svedomí – Conscientious Objection*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007, s. 390.

⁷¹ MADLEŇÁKOVÁ: *Výhrada svědomí...*, s. 70.

⁷² BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 333.

skutečně konkrétní situace určené místem, datem a okolnostmi, kdy dotyčný tuto skutečnost pocítuje opravdu jako hluboce prožitou povinnost přičítící se jeho vlastnímu svědomí. Při tomto zvažování však nesmíme opomenout, aby byla i nadále zachována rovnost, solidarita či veřejný pořádek ve společnosti. V určitých konkrétních situacích by bylo nasnadě uložit za tuto „úlevu“ i povinnost vykonat náhradní činnost. Vždy ale záleží na konkrétní situaci.

Ve shodě s citovanou literaturou se i já se domnívám, že výhrada svědomí může v určitých případech přinést pozitivní následky, a to například změnu zákona. V případě, kdy lidé slepě naslouchají příkazům zakotvených v zákonech bez toho, aniž by si uvědomili, zda je daná právní úprava stále ještě spravedlivá, či vůbec smysluplná, může tato výhrada svědomí sloužit taktéž jako iniciátor možné změny zákona.⁷³

3.2.2 Čl. 16 odst. 1 LZPS

Čl. 16 odst. 1 LZPS zakotvuje pravidlo, které říká: „*Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.*“⁷⁴ Tato regule zakotvuje samotný projev svobody náboženství či víry. Ve své podstatě je toto pravidlo obecněji obsaženo již v čl. 15 odst. 1 LZPS. Tento zmiňovaný článek LZPS sám zakotvuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Pravidlo se vztahuje na samotnou myšlenkovou, názorovou a věroučnou činnost jedince, tedy na forum internum, i na samotné projevy názorů, myšlenek, náboženství a víry, tudíž na forum externum.

Co se týče vztahu konkrétního čl. 16 odst. 1 LZPS k čl. 15 odst. 1 LZPS, jedná se o určitou konkretizaci. Tento článek se vztahuje pouze k otázkám týkajícím se náboženství či víry, nikoliv však k otázkám mimo-náboženským, jak pojednává právě čl. 15 odst. 1 LZPS. Druhým hlavním rozdílem oproti čl. 15 odst. 1 LZPS je rozsah ochrany. Čl. 16 odst. 1 LZPS míří pouze na projev náboženství či víry ve vnějším světě, tedy pouze na forum externum.

Stejně, jako bylo uvedeno v kapitole předcházející, forum externum spadá do kategorie práv relativních, tudíž omezitelných. V případě, že se daná svoboda ocitne ve střetu s jiným základním právem či svobodou, je nutné i v tomto případě provést vážení protilehlých hodnot. K samotnému omezení této svobody může dojít, pokud omezení zakotvuje právní předpis se silou zákona, který sleduje konkrétní legitimní cíl, jako je například ochrana veřejného zdraví, bezpečnosti či zachování mravnosti, a tento zásah je v demokratické společnosti nezbytně nutný.⁷⁵

⁷³ LYNCH, Holly Fernandez. *Conflicts of Conscience in Health Care: An Institutional Compromise*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology, 2008, s. 86.

⁷⁴ Čl. 16 odst. 1 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁷⁵ Čl. 16 odst. 4 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Když odhlédnu od toho, že čl. 16 LZPS zakotvuje možnosti projevování náboženství a víry, domnívám se, že tato regule již nepřináší žádnou novou informaci. Jak bylo popsáno výše, forum externum svobody náboženství je již obsaženo v čl. 15 odst. 1 LZPS. Čl. 16 odst. 1 LZPS pak dle mého názoru danou reguli pouze opakuje a zdůrazňuje, což nepokládám za nezbytné.

3.2.3 Čl. 32 odst. 4 LZPS

Čl. 32 odst. 4 LZPS říká: „*Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“⁷⁶ Rodiče odmítající povinné očkování jejich dětí se ve svých stížnostech často dovolávají právě první věty tohoto článku, jelikož se domnívají, že stát v rámci zakotvení povinného očkování zasahuje do jejich rodičovských práv až přes příliš. Dotyční mají za to, že o tak závažné otázce, jakou je rozhodování o očkování dětí, které může dle jejich názoru způsobit nepříznivé zdravotní následky, nebo které je v rozporu s jejich přesvědčením či náboženstvím, by mělo být právě v jejich kompetenci.

Rodiče, kteří se dovolávají porušení tohoto článku, si větu první čl. 32 odst. 4 LZPS vykládají pouze v jejich prospěch. Odvolávají se jen na jejich práva týkající se rodičovské výchovy a péče, tudíž na práva rodičů. Opomíjejí však, že tento článek LZPS nechrání pouze je jako rodiče, ale taktéž děti. ÚS ve svém nálezu potvrdil, že čl. 32 odst. 4 LZPS sice zaručuje rodičům právo pečovat o děti a vychovávat je, avšak k tomuto také dodal, že ustanovení míří zároveň i na druhou stranu, kdy chrání taktéž děti, kdy jim naopak garantuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Svůj názor dále opírá o skutečnost, že zákonodárce toto právo v LZPS zakotvil do kategorie práv hospodářských a sociálních. Tento fakt musí být brán v potaz při interpretaci a aplikaci tohoto práva. Ochrana tak míří nejen na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, ale taktéž na druhou stranu i na to, aby státní moc takové péči naopak poskytla specifickou ochranu.⁷⁷

Dle mého názoru je zcela standartní, logické a očekávatelné, že si lidé pravidla vykládají převážně ve svůj prospěch, a následně zapomínají na práva ostatních. V případě, kdy by se jednalo o opačnou situaci, tedy, rodiče by po státu požadovali aktivní jednání ve prospěch jejich dětí, domáhali by se právě práv dětí. Rodičovská práva týkající se péče a výchovy dětí by byla v tomto případě upozaděna a nevzpomínána.

⁷⁶ Čl. 32 odst. 4 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. ledna. 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05

3.2.4 Čl. 7 odst. 1 LZPS

Rodiče, kteří odmítají vakcinaci svých dětí, se ve svých stížnostech mimo jiné dovolávají i zásahu do čl. 7 odst. 1 LZPS. Tento článek deklaruje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Případné omezení těchto práv je možné pouze v případech stanovených zákonem.⁷⁸

Nedotknutelnost jako takovou lze chápat jako osobní integritu lidí, která slouží jako základní bod dalších lidských práv a svobod. Jinak řečeno, toto ustanovení samo o sobě zakotvuje obecný princip ochrany lidské integrity. Stát na jeho základě garantuje nedotknutelnost osob a jejich soukromí. Ochrana míří nejen na zásahy ze strany veřejné moci, ale taktéž na zásahy ze strany soukromých subjektů.⁷⁹

Vzhledem k tomu, že čl. 7 odst. 1 LZPS tvoří základ dalším základním lidským právům a svobodám, je třeba rozlišovat, zda se jedná o ochranu nedotknutelnosti mířící k lidské bytosti jako takové, k nedotknutelnosti soukromí či k nedotknutelnosti duševní. Ačkoliv je čl. 7 LZPS jakýmsi základem pro celou škálu této svobody, konkrétně však míří na nedotknutelnost fyzickou vztahující se přímo k lidské bytosti jako takové. V rámci výhrady svědomí je tedy nutné rozlišovat, zda se stěžovatelé dovolávají zásahu do nedotknutelnosti fyzické, která je garantována zejména tímto článkem, anebo do nedotknutelnosti duševní, která je chráněna především čl. 10, 15 a 16 LZPS.

3.2.5 Čl. 31 věta první LZPS

Čl. 31 věta první LZPS deklaruje: „*Každý má právo na ochranu zdraví.*“⁸⁰ I tohoto článku se odpůrci vakcinace často dovolávají.

Termín zdraví je Světovou zdravotnickou organizací definován jako: „*Stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody*“.⁸¹ Nejedná se tedy jen o stav nepřítomnosti nemoci, či slabosti. Pojem zdraví tak disponuje širokým rozsahem.

Právo na zdraví úzce souvisí se základním právem na život. Samotné zdraví totiž patří mezi nejvýznamnější vlivy určující kvalitu života lidí. Bez ochrany tohoto práva by jiná základní práva postrádala smysl. Toto právo tak představuje hodnotový základ pro mnoho dalších základních práv a svobod.⁸²

Ochrana zdraví je v ČR založena na principu svobody a odpovědnosti každého jedince za své vlastní jednání. I přesto má stát v rámci ochrany zdraví nezastupitelnou roli. Stát má na základě čl. 31 LZPS povinnost zajistit ochranu zdraví obyvatelstva jako takového. Tato povinnost se

⁷⁸ Čl. 7 odst. 1 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁷⁹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. s. 644 – 645.

⁸⁰ Čl. 31 věta první LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁸¹ Preambule k Zakládací smlouvě Světové zdravotnické organizace, 1946

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11, bod 10

následně odráží i ve sféře každého jedince. Péči státu o zdraví svého obyvatelstva tak lze označit veřejným zájmem, který je stát povinen chránit a respektovat.⁸³

Mimo negativní povinnosti nezasahovat do práva na život, či do práva na fyzickou integritu, je stát povinen vytvořit právní a institucionální systém zajišťující ochranu zdraví. Tuto funkci zastává zejména prostřednictvím zakotvení trestněprávních předpisů, vytvořením systému zajišťujícího kvalitní zdravotní péči, zavedením hygienických a epidemiologických opatření, či pomocí stanovení přísných požadavků na životní podmínky.⁸⁴

Pod tento článek lze podřadit i pojem veřejné zdraví, který je pro tuto práci velmi významný. Termín veřejné zdraví je definován jako zdravotní stav obyvatelstva a jeho skupin, který je určován souhrnem přírodních, životních a pracovních podmínek a způsobem života.⁸⁵ Veřejným zdravím je chráněna široká škála oblastí, kterými jsou například oblasti hygienické, zdravotnické, či environmentální. Pod pojmem ochrana veřejného zdraví lze konkrétně rozumět souhrn činností a opatření sloužících k vytvoření zdravých životních a pracovních podmínek a zabránění tak šíření infekčních a hromadně se vyskytujících onemocnění, popřípadě zamezení vzniku nemocí souvisejících s prací, či jinými činnostmi.⁸⁶

Ochrana veřejného zdraví je v ČR upravena ZOVZ. Tento zákon upravuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob týkajících se ochrany a podpory veřejného zdraví.

S ohledem na proměnlivost potřeb v závislosti na čase a vývoji samotném jsou některá pravidla obsažená ZOVZ upravena či konkretizována podzákonnými předpisy. Příkladem je tomu VOPIN, která byla vydána Ministerstvem zdravotnictví v závislosti na aktuálním vývoji.

V případě omezování základních lidských práv spadá právo na zdraví mezi práva absolutní.⁸⁷ Nelze jej tedy samo o sobě omezovat. Je však nutné odlišovat od samotného práva na zdraví jeho modifikaci, tedy právo na veřejné zdraví. V tomto případě se již jedná o právo relativní, které při konfliktech s dalšími základními právy je nutné řešit pomocí testu proporcionality. Jedná se například o případ, kdy osobě trpící nebezpečnou nakažlivou chorobou může být omezena svoboda pohybu, popřípadě osobní svoboda prostřednictvím zdravotnických detencí, či případ odírání aplikace povinného očkování. Ochrana zdraví lze tedy označit jako legitimní cíl, na základě kterého lze jiná základní práva v konkrétních situacích omezit.⁸⁸

I přesto, že ochrana veřejného zdraví funguje jako takzvaná „služba veřejnosti“, při aplikaci ZOVZ a podzákonných předpisů k tomu příslušných je třeba s ohledem na další lidská práva dbát

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11, bod 10

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ § 2 odst. 1 ZOVZ, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 748.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11, bod 10

⁸⁸ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 498 – 499.

na dodržování základních principů týkajících se přípustných zásahů do práv na soukromí, zejména tedy zákonnosti a nezbytnosti.⁸⁹

Jak jsem již zmiňovala, předmětem stížností odpůrců povinného očkování bývá často právě tento článek LZPS. Stěžovatelé se v takových případech totiž domnívají, že povinné očkování dětí je zakotveno v neprospěch jejich zdraví. Opak je dle mého názoru ale pravdou. Chápu, že jestliže dítě po provedeném povinném očkování onemocní, u rodičů to vyvolává pocit, že daná právní úprava je nastavena proti smyslu tohoto zákona, a tudíž zdraví osob nechrání. Je třeba si ale uvědomit, že stát se pomocí dostatečně vysoké proočkovanosti populace snaží nebezpečné nemoci či choroby vymýtit, popřípadě omezit jejich výskyt, a tudíž předcházet tak možným zdravotním komplikacím a tím chránit zdraví jedinců.

⁸⁹ VRBOVÁ, Marta. Ochrana soukromí v souvislosti s realizací opatření k ochraně veřejného zdraví. *Právní rozhledy*, 2011, č. 15, s. 544.

4 ÚS a povinné očkování

ÚS se již několikrát v rámci své činnosti zabýval ústavností úpravy povinného očkování, a to zejména s ohledem na jeho kontroverzní povahu.

Nejčastěji se jedná o případy, kdy rodiče odmítající vakcinaci svých dětí jsou za nesplnění očkovací povinnosti následně sankcionováni. V souvislosti se sankcemi, jakožto s uloženou pokutou a nepřijetím dítěte do mateřské školy, se dotyční následně dovolávají zásahu do jejich základních práv a svobod, konkrétně zásahu do základní svobody myšlení a svědomí a náboženského vyznání, včetně jejich projevů, dále do práva na péči o dítě, do nedotknutelnosti osoby a do práva na ochranu zdraví.⁹⁰

Na základě těchto zásahů se rodiče snaží bránit a brát se o svá základní práva a svobody, a to zejména prostřednictvím změny zákona, či alespoň vyjednáváním si individuální výjimky z očkovací povinnosti.

4.1 ÚS a výjimky z očkovací povinnosti

ÚS se v souvislosti s očkováním jako takovým dovolává znění stanoviska Výboru pro lidská práva a biomedicínu Rady vlády České republiky pro lidská práva, které říká, že očkování představuje jedno z nejefektivnějších postupů zdravotní prevence, které spolu s využíváním antibiotik stojí za enormním úbytkem nemocnosti a úmrtnosti na infekční onemocnění. Je tak pokládáno za jeden z nejmarkantnějších přínosů moderní medicíny. V případě, že je ve společnosti proočkovanost dostatečně vysoká, což znamená cca 90%, nemoc či choroba nemá možnost ve společnosti existovat, a tak přirozeně vymizí. ÚS se tak domnívá, že zavedení povinného očkování ve vztahu k namítaným základním právům stěžovatelů je přípustným omezením,⁹¹ jelikož představuje „opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu veřejné bezpečnosti, zdraví a svobod druhých.“⁹²

I přesto, že je ÚS o prospěšnosti zavedení povinné vakcinace plně přesvědčen, domnívá se, že bezvýjimečné vynucování povinného očkování proti vůli odmítajících rodičů bez zohlednění individuálních okolností není namístě. Pro udělení pomyslné „výjimky“ z očkovací povinnosti je však nutné, aby se skutečně jednalo o individuální situaci založenou na takové motivaci, která je s to vyvolat rozhodnutí povinné očkování nepodstoupit.⁹³

Lidé odmítající očkování se v takovýchto situacích nejčastěji dovolávají výhrady svědomí. Výhrada svědomí jako taková je založena na: „rozhodnutích jednotlivce učiněných v určitých konkrétních

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 5

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

⁹² Čl. 16 odst. 4 LZPS, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁹³ Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

situacích, tedy „tady a teď“; pocítovaných jako hluboce prožitá povinnost.“⁹⁴ Je tedy nezbytné, aby se jednalo o osobní prožitek bezpodmínečné povinnosti.⁹⁵

Výhrada svědomí je z hlediska obsahu aplikovatelná na výhrady náboženské i výhrady sekulární. Základem pro náboženskou výhradu svědomí je čl. 16 odst. 1 LZPS, pro sekulární výhradu svědomí jím je zase čl. 15 odst. 1 LZPS. ÚS při své praxi nečiní rozdíly mezi výhradami náboženskými a sekulárními. Obojí staví na roveň. Náboženská výhrada je determinována náboženskými okolnostmi, kdežto sekulární výhrada má otevřený prostor pro svůj obsah. U sekulární výhrady svědomí je však vždy nutné dodržet, aby se jednalo o konkrétní přesvědčení jednotlivce, které silně stimuluje jeho myšlení a rozhodování.⁹⁶

Na základě ústavních stížností ÚS vytvořil pro tyto případy jakýsi „test oprávněnosti výhrady svědomí.“ Tento test je aplikovatelný na náboženské i sekulární výhrady svědomí. Dle ÚS: „*Orgán veřejné moci, a v řízení o správní žalobě pak správní soud, vezme při svém rozhodování v úvahu všechny relevantní okolnosti případu, zejména naléhavost danou osobou tvrzených důvodů, jejich ústavní relevanci, jakož i nebezpečí pro společnost, které může jednání dané osoby vyvolat. Významným aspektem bude také konzistentnost a přesvědčivost tvrzení dané osoby.*“⁹⁷ Test výhrady svědomí se tak skládá z pěti podmínek, které musí být splněny kumulativně, aby bylo možné udělit výjimku výhrady svědomí a dané jednání tak nebylo sankcionováno.

K samotné aplikaci testu je nutné přezkoumat každou podmínku zvlášť, a tak pokládám za přínosné podmínky dále rozebrat.

Prvním pomyslným postulátem testu je ústavní relevance tvrzení. Tento bod je sám o sobě naplněn již samotným střetem ochrany veřejného zdraví a zdraví osoby, které má být očkovací látka podána dle čl. 31 LZPS. Další bod je možné nalézt v zásahu do práva na rodičovskou péči garantovaného čl. 32 odst. 4 LZPS. V případě náboženské výhrady svědomí se jedná o konflikt veřejného zdraví s právem na projev náboženského vyznání dle čl. 16 odst. 1 LZPS. Naproti tomu u sekulární výhrady svědomí se jedná o konflikt veřejného zdraví se základní svobodou svědomí ve formě forum externum dle čl. 15 odst. 1 LZPS. Nelze opomenout ani zásah do tělesné integrity s odkazem na čl. 7 odst. 1 LZPS. Je třeba ještě připomenout, že všechna tato základní práva jsou právy relativními, a tudíž vhodnými ke vzájemnému poměřování.⁹⁸

Další podmínkou testu výhrady svědomí je naléhavost namítaných důvodů. Tato část testu je pojímána dosti subjektivně, jelikož se jedná o námitky „tady a teď“, které se odehrávají v myšlení jednotlivce.

⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 40

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 44

Mezi důvody, kterých se stěžovatelé dovolávají a přikládají jim tím tak patřičnou naléhavost, patří zejména přesvědčení o možných negativních zdravotních následcích zapříčiněných vakcinací. Dotyční se obávají zejména toho, že by dítě mohlo po provedené vakcinaci onemocnět autismem, syndromem ADHD, či Alzheimerovou chorobou. Tyto námitky jsou však odbornou literaturou víceméně vyloučeny, neboť jsou neopodstatněné a nebyly nikdy fakticky prokázány. Vytýkána byla zejména přítomnost hliníku a rtuti v rámci vakcinačních látek. Příčinná souvislost mezi přítomností těchto látek a vznikem nemocí však nikdy nebyla stoprocentně dokázána.⁹⁹ V případě, že se rodiče dovolávají výhrady svědomí s odkazem na obavu z možného postižení výše zmíněnými nemocemi, orgán veřejné moci bude nucen danou žádost zamítnout na základě nedostatečné naléhavosti důvodů. Výjimečnost, na základě které lze umožnit výhradu svědomí, nelze odůvodnit obecným a nekonkretizovaným tvrzením obavy z nemoci.

Rodiče se v mnohých případech dovolávají také právní úpravy jiných evropských států, kde očkování není založeno jako povinnost, ale pouze jako doporučení. Takováto námitka však není co do odůvodnění výhrady svědomí relevantní. Může tak sloužit pouze jako návrh změny právní úpravy do budoucna.¹⁰⁰ Lze tedy říci, že ani v tomto případě se nejedná o dostatečnou naléhavost.

Často užívaný důvod, proč neočkovat, se týká nízkého věku dítěte. Mnoho lidí se domnívá, že očkování novorozence spíše oslabí než posílí. Je sice pravdou, že dítě je po aplikaci očkování skutečně oslabeno, a je tak nutné, aby bylo v klidovém režimu, ovšem poté, kdy se tělo s protilátkami v očkování obsaženými vypořádá, působí již pro tělo podpůrně. Protilátka v těle následně zabrání vyvolání nemoci. Dle českého imunologa pana Trebichavského argumenty odpůrců očkování o zahlcení imunity novorozeněat svědčí o neznalosti tematiky. Lidský organismus si protilátky proti nejrozličnějším patogenům vytváří již dlouhou dobu před narozením. Po narození je tělo novorozence ještě určitou dobu chráněno prostřednictvím látek z placenty, či pomocí kojení z mateřského mléka. Postupem času však množství placentárních protilátek klesá, a způsobuje tak jejich deficit. Ve stejnou dobu se začíná tělo novorozence bránit samo, a to tvorbou vlastních protilátek. Tento proces je však dosti pomalý, a tak je tělo v tuto chvíli velmi oslabeno. Právě tehdy je vhodné podat tělu podporu imunity v podobě očkování. Podané protilátky následně zabrání původcům nemocí se množit a následně vyvolat konkrétní nemoc. Je tedy nutné, aby děti byly očkovány již v raném věku, jelikož očkování ve věku vyšším znamená daleko větší rizika. V minulosti takovéto očkovací schéma téměř neexistovalo, což je taktéž jedním z důvodů, proč

⁹⁹ TREBICHAŤSKÝ, Ilja. Lži a mýty proti očkování. *Živa*, 2016, č. 3, s. 54.

¹⁰⁰ DOLEŽAL, Tomáš. *Povinné očkování před NSS aneb povinné očkování je skutečně povinné* [online]. zdravotnickapravo.info, 24. února 2014 [cit. 17. ledna 2019]. Dostupné na <https://zdravotnickapravo.info/povinne-ockovani-pred-nss-aneb-povinne-ockovani-je-skutecne-povinne/>.

umíralo na infekční nemoci v každé rodině tolik novorozenců.¹⁰¹ I v tomto případě lze tedy vytušit, že pouhý odkaz na tento argument není pro udělení výjimky dostatečně naléhavý.

Neméně užívaným důvodem, proč vyhovět výhradě svědomí, je tvrzení, že onemocnění ve společnosti již neexistuje, poněvadž již bylo vymýceno. V této souvislosti je však namístě připomenout, že to bylo právě ono očkování, které se zasloužilo o vymizení či rozsáhlé omezení konkrétních nemocí. Ministerstvo zdravotnictví k těmto argumentům uvedlo: „*Jen skutečnost, že převážná část populace v České republice je pravidelně a dlouhodobě očkovaná, vede k tomu, že ojedinělé porušení zákonné povinnosti ze strany povinných osob nevedlo prozatím k epidemickému výskytu infekčních nemocí.*“¹⁰² To, že se daná nemoc v současné době v ČR nevyskytuje, neznamená, že jimi není společnost ohrožena. Je tak třeba neustále zkoumat míru tohoto ohrožení a na základě něj daná očkování provádět. Ministerstvo zdravotnictví, jež určuje, které očkování je pro společnost povinné, při tvorbě vyhlášky vychází z hodnocení Národní imunizační komise, která slouží jako poradní orgán v oblasti vakcinace, a z doporučení Světové zdravotnické organizace.¹⁰³ Lze konstatovat, že ani tento důvod není sám o sobě dostačující pro udělení výjimky z očkovací povinnosti.

Co se náboženské výhrady svědomí týče, nelze opomenout ani argumenty týkající se náboženství. Je pravdou, že čl. 16 odst. 1 LZPS zaručuje svobodu projevu náboženského vyznání, avšak odst. 4 stejného článku LZPS umožňuje omezení jeho výkonu, a to v případě, kdy se jedná o opatření v demokratické společnosti nezbytné v našem případě pro ochranu veřejného zdraví. I v tomto případě tak samotný nekonkretizovaný argument rozporu povinného očkování s náboženským vyznáním není sám o sobě s to založit výhradu svědomí automaticky.

Dalším bodem testu oprávněnosti výhrady svědomí je přesvědčivost a konzistentnost. Tento bod je taktéž nutné posuzovat subjektivně s ohledem na danou osobu. Dotyčný musí být se svým tvrzením sžítý a musí si za ním stát. Tvrzení musí obsahovat hodnotový náboj, který je schopen přesvědčit. Je třeba, aby osoba odmítající očkování dostatečně komunikovala s úřady ukládajícími sankce za nesplnění očkovací povinnosti a nespolehlala na to, že jí úřady sankci s ohledem na přesvědčení neuloží. Problémem však je, že úřady o výhradách svědomí dotyčných vůbec nevědí, neboť odpůrci povinného očkování ve správním řízení častokrát mlčí a neberou se o svá práva. Na toto téma se vyslovil soudce ÚS, který řekl: „*K tomu, aby jakýkoli soud mohl v konkrétním případě nalézt spravedlivou rovnováhu mezi různými dotčenými (kolidujícími) zájmy, musí mít k dispozici informaci o tom, o jaký zájem jde, jakou hodnotu mají tyto porovnávané zájmy a jak intenzivní je zásah do těchto zájmů. V případě tak subjektivních, niterných a pro vnějšího pozorovatele skrytých hodnot, jako je náboženství a víra, není prakticky vůbec možné zjistit tato porovnávaná kritéria jinak, než tím, že informace o nich poskytne samotná osoba, která se těchto*

¹⁰¹ TREBICHA VSKÝ, Ilja. Lži a mýty proti očkování. *Živa*, 2016, č. 3, s. 53 – 54.

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze den 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 15

*chráněných hodnot dovolává.*¹⁰⁴ Vzhledem k tomu, že se jedná o udělení výjimky, je třeba, aby se o svá práva staraly právě osoby, které se výjimky domáhají. Je nemyslitelné, aby správní úřady či soudy v každém jednotlivém případě zjišťovaly, do jaké míry očkovací povinnost zasáhla jejich svobodu svědomí. Osoby odmítající očkování v tomto případě nesou břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Jsou tedy samy odpovědné za to, zda úřady či soudy svými tvrzeními přesvědčí, či ne.¹⁰⁵

Poslední podmínkou testu výhrady svědomí je nebezpečí pro společnost, tudíž společenské dopady této výhrady. Tato podmínka cílí na zachování legitimních cílů dané úpravy, v našem případě zachování ochrany veřejného zdraví. Je tedy nutné, aby byla při udělování výjimky zohledněna žádoucí míra proočkovanosti společnosti vůči daným onemocněním, tudíž cca 90 %. Je namístě připomenout, že se jedná o výjimku, která má být umožněna jen v nejzazších případech, a tak není možné, aby se z ní stalo pravidlo.¹⁰⁶

Domnívám se, že zakotvení možnosti upuštění od sankcionování v návaznosti na učiněnou výhradu svědomí je pro českou právní úpravu přínosem. Jedná se o určitý kompromis navzájem protichůdných základních hodnot, které by měly být v rovnováze. Stejně, jako je zavedena možnost nesankcionování v případě trvalé kontraindikace, kdy by očkování uškodilo tělu více než je přípustné, se já osobně domnívám, že i v případě lidské duše by bylo třeba, aby existovala možnost, jak se sankcionování v takovýchto situacích vyhnout. V případě zásahu do lidského těla je pro lékaře a správní orgány jednodušší určit, že se jedná o zásah již nepřipustný, jelikož negativní reakce se projeví viditelně. Na rozdíl od toho v případě zásahu do lidské duše je prokazování složitější. Do duše člověka totiž nelze nahlédnout. Jedná se především o subjektivní citění, u kterého je nutné posuzovat více hledisek zvláště a následně i dohromady. Tímto posuzováním myslím právě test oprávněnosti výhrady svědomí.

I přesto, že zavedení možnosti vznést výhradu svědomí vůči očkovací povinnosti shledávám přínosným, souhlasím se slovy soudce ÚS pana Jana Musila, který v nálezu při zavedení testu výhrady svědomí upozorňuje na to, že: „*cesta „výjimečného nesankcionování“ je z ústavněprávního hlediska velice povážlivá a riskantní.*“¹⁰⁷ Je tedy třeba, aby byl test oprávněnosti výhrady svědomí spolu se všemi podmínkami zakotven zákonem. V případě, kdy by posuzování testu výhrady svědomí zůstalo čistě v pravomoci soudů a správních orgánů, hrozilo by tak porušení ústavního principu rovnosti před zákonem. Problémem však je, že ÚS ve svých nálezech zatím neuvedl, v čem konkrétně spatřuje

¹⁰⁴ MUSIL, Jan, odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06, bod 7

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 47

¹⁰⁷ MUSIL, Jan, odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06, bod 15

výjimečnost daných případů.¹⁰⁸ Domnívám se, že i z tohoto důvodu prozatím nebyla zavedena žádná právní úprava zakotvující zákonodárně test oprávněnosti výhrady svědomí. ÚS se v tomto ohledu spokojil s pouhým odkazem na institut materiálního znaku přestupku v kontextu správně-právním a institut upuštění od potrestání v rámci práva trestního.¹⁰⁹ Toto řešení já však nepokládám za dostatečné. V situaci, kdy se rodiče rozhodnou, že budou uplatňovat výhradu svědomí vůči očkovací povinnosti, bude pro ně velice těžké přesvědčit správní orgány, či soudy, aby právě těchto institutů užily. V případě, kdy by výhrada svědomí byla zakotvena přímo ZOVZ, stejně, jako je upravena výjimka v rámci trvalé zdravotní kontraindikace, soudy a správní orgány by si při aplikaci takovéto úpravy byly daleko jistější, spravedlivější a především by na takovéto situace byly více připraveny.

Na závěr považuji za vhodné připomenout, že stále platí základní pravidlo, a to, že v případě, kdy nebude proočkovanost vůči dané nemoci ve společnosti dostatečně vysoká, zvyšuje se tím i riziko možného vzniku či znovuoobnovení nebezpečných nemocí. V situaci, kdy se daná nemoc znovu vyskytne, či více rozšíří, ohrožení budou mimo ty, kteří vakcinaci odmítají s ohledem na své svědomí, zejména ti, kteří očkování podstoupit nemohli pro zdravotní kontraindikaci vůči konkrétním nemocem.

¹⁰⁸ MUSIL, Jan, odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06, bod 15 a 17

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06

5 Sporné otázky týkající se povinného očkování

Rodiče odmítající povinnou vakcinaci jejich dětí se svých práv snaží dosáhnout všemi možnými a často i nemožnými způsoby. V případě, kdy dotyční nejsou úspěšní v rámci žádosti o umožnění výhrady svědomí, jelikož jejich přesvědčení dle správních orgánů či soudů nedosáhlo potřebné intenzity, neztrácejí naději a snaží se proti očkovací povinnosti a následnému sankcionování bojovat jinými způsoby. Vzhledem k tomu, že právní úprava povinného očkování v určitých směrech z legislativního hlediska vcelku „pokulhává“, mají se odpůrci čeho chytit. A také tak často činí.

5.1 Úprava povinného očkování prostřednictvím vyhlášky

Jedním z problematických bodů úpravy povinného očkování je právě její legislativní zakotvení. Očkovací povinnost je primárně zakotvena v § 46 odst. 1 ZOVZ. Toto ustanovení však zakotvuje pouze obecnou povinnost fyzických osob, které mají na území ČR buďto trvalý pobyt, anebo alespoň přechodný pobyt na dobu delší 90 dnů, podrobit se pravidelnému očkování. V ostatním již ZOVZ odkazuje na prováděcí právní předpis, kterým je momentálně VOPIN vydaná Ministerstvem zdravotnictví. VOPIN konkrétně upravuje členění očkování na pravidelné, zvláštní a mimořádné, vyjmenovává konkrétní nemoci, na které očkovací povinnost směřuje, dále období, kdy má být vakcinace provedena a mimo jiné taktéž podmínky provádění očkování. Čl. 4 odst. 2 LZPS však zakotvuje takzvanou výhradu zákona, která říká, že meze základních práv a svobod mohou být upraveny pouze zákonem, nikoli tedy podzákonným předpisem. V posledních letech se objevuje čím dál více názorů, že daná právní úprava není v souladu s ústavním pořádkem, jelikož VOPIN úpravu povinného očkování zakotveného v ZOVZ nejenže konkretizuje, ale taktéž ve velkém dotváří. Vzhledem k tomu, že se jedná o natolik závažný zásah do těla jednotlivce, jako je vpravení cizí látky jehlou do těla dítěte, bývá čím dál častěji předmětem různých diskuzí. Nejednou se tak tento problém stal předmětem stížností jak u NSS, tak dokonce i u ÚS. I přes mnohé soudní procesy se však dodnes objevují pochybnosti o ústavnosti této problematiky.

V letech 2014 a 2015 se ÚS zabýval návrhem na zrušení ustanovení § 46 ZOVZ, kdy byla namítána ústavní nonkonformista dané úpravy. Jedním z důvodů tohoto procesu byla právě namítaná výhrada zákona. ÚS se v tomto nálezu vyslovil, že zákonnou úpravu povinného očkování pokládá za ústavně konformní. Je toho názoru, že ačkoliv § 46 ZOVZ upravuje očkovací povinnost rámcově, stále se jedná o právní úpravu dostatečně jasnou a určitou. Prováděcí vyhláška slouží pouze k upřesnění, vůči jakým onemocněním očkovací povinnost platí a v jakých termínech je nutné je aplikovat.¹¹⁰ Dle ÚS jsou všechna očkování natolik spojena s konkrétními nemocemi

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 64

a jejich okolnostmi, že nemá pochyb o jeho ústavní souladnosti.¹¹¹ Soudkyně ÚS Kateřina Šimáčková s takovýmto východiskem nesouhlasí. Svůj názor vyslovila v rámci odlišného stanoviska daného nálezu. Dle jejích slov se nejedná o správně aplikovanou výhradu zákona. V zákonné úpravě postrádá vymezení podmínek povinného očkování i především konkrétní onemocnění, vůči kterým je očkovací povinnost nařizována. ZOVZ postrádá konkrétní nemoci i pomocná kritéria, kterými se má Ministerstvo zdravotnictví při vytváření obsahu vyhlášky řídit.¹¹²

Smysl výhrady svědomí spočívá v tom, že v případě zásahu do základních práv a svobod, jakožto nejvýznamnějších práv a svobod společnosti, je nutné zachovat dostatečně vysokou míru ochrany, a to v rámci řádného zákonodárního procesu. Je totiž třeba rozlišovat legislativní proces vydávání zákonů a vydávání vyhlášky v rámci moci výkonné. Každý z těchto procesů je založen na jiných principech a disponuje tak jiným rozsahem ochrany. Soudkyně ÚS Kateřina Šimáčková tento problém vnímá jako zásadní. Dle jejích slov „*Tato na první pohled jen formální výhrada zákona má velký materiální obsah. Aktuální praxe ponechává na veřejnosti ukrytém expertním neodůvodněném rozhodnutí všechny důležité otázky spojené s očkováním – tedy zejména rozsah povinného očkování a jeho načasování. Toto rozhodování je neveřejné, což jako v jiných oblastech vzbuzuje podezření, a navíc vede k tomu, že veřejnost se vůbec nedozvídá důvody dané úpravy a jejich změn. Vzhledem k absenci Listinou předvídané formy rovněž chybí přesvědčivá důvodová zpráva, která by stanovila důvody rozsahu stanovené očkovací povinnosti a jejích účelů (pro potřeby testování proporcionality a legitimních cílů právní úpravy). Podstatou výhrady zákona je, že zásah do práv jednotlivců by neměl být jen uzavřeným expertním rozhodnutím, ale měl by být i předmětem otevřené demokratické deliberace v parlamentu.*“¹¹³ Pro srovnání uvádí doktorka Šimáčková jiný příklad, kdy ÚS judikoval, že v případě právní úpravy lázeňského pobytu není dostatečné, aby stanovení podmínek délky bezplatného lázeňského pobytu na základě zdravotního pojištění bylo zakotveno pouze v rámci vyhlášky. V odůvodnění tohoto nálezu ÚS uvedl, že upřesnění délky pobytu již není konkretizací podmínek bezplatného lázeňského pobytu, ale dotváření podmínek, a tak musí být zakotveno již v zákoně.¹¹⁴ K porovnání lze užít i úpravu trestního práva, která na mnoha místech taktéž odkazuje na úpravu podzákoných předpisů. Například § 152 TZ upravuje šíření nakažlivé lidské nemoci. Jedna ze základních skutkových podstat tohoto ustanovení říká: „*Kdo úmyslně způsobí nebo zvýší nebezpečí zavlčení nebo rozšíření nakažlivé nemoci u lidí, bude potrestán...*“ Konkrétní nemoci, na které tato právní úprava míří, jsou následně zakotveny podzákonným předpisem.¹¹⁵ U těchto odlišných příkladů lze nalézt jisté rozdíly v rozhodovací praxi, které zajisté nejsou žádoucí. V případě takovýchto

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 68

¹¹² ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 7

¹¹³ Tamtéž, bod 8

¹¹⁴ Tamtéž, bod 9

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. července 2010, sp. zn. 3 Ads 42/2010

odchylek se dle mého názoru nelze divit, že se rodiče odporující očkování stále snaží brát se o svá práva a tímto i o napravení tohoto právního stavu.

Já osobně se přikláním spíše na stranu doktorky Šimáčkové, jelikož jsem toho názoru, že touto úpravou je porušován princip dělby moci. To, že LZPS v čl. 4 odst. 2 zakotvuje výhradu zákona, má významný důvod. LZPS poskytuje ochranu všem základním právům a svobodám v určitém rozsahu, a především v určité kvalitě, a tak je nutné, aby v případě zásahů do základních práv a svobod byla dodržena forma právního předpisu se silou zákona, kterému předcházela řádný legislativní proces.

Vzhledem k tomu, že otázka povinného očkování je již sama o sobě dosti kontroverzním tématem, a je tak předmětem nejrůznějších sporů a debat, domnívám se, že by mělo být dbáno na ústavní konformitu legislativního procesu úpravy povinného očkování o to více. To, že je vyhláška Ministerstva zdravotnictví vydávána v rámci neveřejného rozhodování, kdy oproti vydávání zákonů není vydávána důvodová zpráva, která by ozřejmila důvody dané úpravy a ke všemu k rozhodnutí nedochází po otevřené diskuzi v parlamentu, ale pouze v rámci praxe Ministerstva zdravotnictví, pokládám za nedostatečné. Je sice pravdou, že Ministerstvo zdravotnictví o vydání vyhlášky rozhoduje na základě výstupů Národní imunizační komise, která byla ustavena jako poradní orgán Ministerstva zdravotnictví pro tyto záležitosti, avšak její výstupy jsou pouze doporučující a Ministerstvo zdravotnictví se tímto následně nemusí řídit.¹¹⁶

Dalším z důvodů, o který ÚS opřel svůj ústavně konformní názor, je dostatečná elasticita úpravy. ÚS se tak domnívá, že současná úprava očkovací povinnosti prostřednictvím vyhlášky ministerstva je schopna lépe reagovat na vývoj výskytu vysoce nakažlivých nemocí a aktuální rozvoj vědy.¹¹⁷ Ani s tímto tvrzením nesouhlasí soudkyně ÚS Šimáčková, která je toho názoru, že „*nic nebrání zákonodárci, aby přijal takovou zákonnou úpravu, která stanoví standardní stav očkovací povinnosti přímo v zákoně a pro mimořádné stavy umožní krátkodobě, v zákonných mezích, stanovit očkovací povinnost podzákonným předpisem.*“¹¹⁸ I v tomto případě se názorově shodují s doktorkou Šimáčkovou, kdy řešení, které ve stanovisku předešlela, vnímám jako vhodné, jelikož stojí na „pomyslné hranici“ kompromisu.

5.2 Odpovědnost státu za újmu na zdraví způsobenou povinným očkováním

Očkování jako preventivní opatření může mít i negativní vliv na lidské zdraví. A to i přesto, že bylo provedeno lege artis. Jedná se o takové nepříznivé následky, které svou intenzitou převyšují

¹¹⁶ SVOBODA, Tomáš, NOVOSADOVÁ, Kristýna. Povinné očkování ve světle náletu Ústavního soudu. *UNIVERSITAS*, 2015, č. 2 – 3, s. 20 – 21.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 86

¹¹⁸ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 14

běžné nepříznivé následky, jako je například dočasně zvýšená tělesná teplota, která nijak neohrožuje lidský život. Takováto běžná reakce se může vyskytnout u každého zdravého jedince jako přirozená odezva očkování a není tak na místě se v takových případech zabývat náhradou újmy na zdraví.¹¹⁹

Vzhledem k tomu, že stát ukládá povinnost podrobit se vakcinaci vůči konkrétním nemocem, je potřeba, aby se v rámci právní úpravy dosáhlo spravedlivé rovnováhy mezi veřejným zájmem v rámci preventivního očkování a subjektivním základním právem jednotlivce na život a zdraví, a to právě prostřednictvím odpovědnosti státu za veškeré újmy na zdraví způsobené jako vedlejší následky v rámci očkování.¹²⁰ Nejedná se však o samozřejmost. I toto téma je předmětem mnoha diskuzí a soudních sporů. Hlavním problémem je to, že stát nikterak zvláště legislativně neupravuje možnost náhrady újmy v rámci povinného očkování. V ČR existuje několik podob institutů odpovědností, kdy každá míří na jinou sféru případů. České soudy již několikrát rozebíraly možnost náhrady újmy za vedlejší negativní následky způsobené očkováním, avšak ve většině případů došly k tomu, že žádná z existujících forem odpovědnosti není na takovéto případy aplikovatelná, a tudíž není náhrada škody přípustná. Ve výsledku se soudy zpravidla spokojily s deklarováním chybějící právní úpravy a jistým doporučením k zakotvení zvláštní právní úpravy náhrady újmy směřující právě legislativní moci.¹²¹

Pro lepší orientaci v tématu usuzuji za vhodné rozebrat dané možnosti odpovědnosti týkající se očkování. Za následky vakcinace jako takové může být odpovědné více subjektů. Vždy záleží na tom, kde nastala chyba. V rámci soukromoprávní odpovědnosti dle NOZ může být odpovědným poskytovatel zdravotní služby, který odpovídá za odbornou správnost při očkování, tak za to, že užil řádný prostředek k očkování, tudíž jehlu a očkovačnou látku. Neodpovídá však za výsledek, tedy za vedlejší nepříznivé účinky očkování. V tomto případě nese odpovědnost stát. Lékař zde vystupuje pouze jako „zprostředkovatel státu“, který je odpovědný pouze za řádnost. Další možnou odpovědností je tedy odpovědnost veřejnoprávní, kterou nese stát a odpovídá tak za výsledek.¹²² Ani tato otázka však soudům není zcela jasná a dodnes se vyskytují spekulace, zda je za vedlejší nepříznivé následky odpovědný skutečně stát. Stát totiž dle zákona č. 82/1998 Sb. odpovídá pouze za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím či nesprávným úředním postupem. V rámci této odpovědnosti je nutné, aby škodu způsobil stát buďto přímo svými státními orgány, či prostřednictvím úředních osob, kterým je tato činnost svěřena. Škoda musí být zároveň způsobena právě při výkonu státní správy.¹²³ NS se však v této věci nechal slyšet, že sám

¹¹⁹ TELEČ, Ivo. *Spravedlivá náhrada újmy způsobené veřejným očkováním*[online]. zdravotnickepravo.info, 6. listopadu 2017 [cit. 3. února 2019]. Dostupné na <https://zdravotnickepravo.info/spravedлива-nahrada-ujmy-zpusobene-verejnym-ockovanim/>.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ VOJTEK, Petr. Škoda na zdraví způsobená povinným očkováním. *Soudní rozhledy*, 2015, č. 11-12, s. 404-406.

¹²² TELEČ: *Spravedlivá náhrada újmy*...

¹²³ VOJTEK, Petr. Škoda na zdraví způsobená povinným očkováním. *Soudní rozhledy*, 2015, č. 11-12, s. 404-406.

poskytovatel zdravotních služeb není orgánem státu dle ZOVZ, jelikož při samotné vakcinaci nevykonává státní správu a nevystupuje tak v roli úřední osoby. Soud tedy tímto rozsudkem popřel odpovědnost státu za nepříznivé následky způsobené povinným očkováním a ponechal ji na poskytovatelích zdravotních služeb, kteří vakcinaci provádějí v rámci zákonných povinností. Vzhledem k tomu, že se tento konkrétní případ řídil ještě dle OZ64, který na rozdíl od NOZ obsahoval skutkovou podstatu zakotvující odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, na danou otázku existovala i odpověď. § 421a OZ64 tak zakotvoval odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb i co se výsledku týče.¹²⁴ NOZ takovouto úpravu již nepřevzal. Od 1. 1. 2014, kdy vstoupil do účinnosti NOZ, tak již za újmu na zdraví spojenou s povinným očkováním neodpovídá dle soudní praxe nikdo.

Já osobně pokládám vypuštění odpovědnosti lékařů za výsledek v rámci přijetí NOZ jako velký krok vpřed. Minulá právní úprava byla v tomto směru vůči lékařům dosti nespravedlivá, a i přesto, že byli lékaři vůči takovýmto situacím pojištěni,¹²⁵ neshledávám to dostačujícím řešením. Dle mého názoru by měl být za újmy spojené v rámci očkovací povinnosti odpovědný stát, jelikož právě on ukládá lékařům povinnost očkovat.

Poté, co vstoupil v platnost NOZ, čím dál více vyvstává otázka, zda je vůbec někdo odpovědný za újmy na zdraví způsobené povinným očkováním. ÚS se v této věci vyslovil, že v případě, kdy současná právní úprava ukládá sankce za nesplnění očkovací povinnosti, měla by se legislativa zamýšlet i nad situací, při níž toto očkování zapříčiní výkonem práva očkovanému újmu na zdraví. ÚS vyloženě nepopírá, že za současné právní úpravy není odpovědnost nikterak zakotvena, a není se jí tedy jak domáhat, avšak jedná se o poněkud „nejisté a zdlouhavé kroky.“ Jako příklad ÚS uvádí čl. 24 Úmluvy o biomedicíně, který zakotvuje právo na spravedlivou náhradu za nepřiměřené poškození zdraví způsobené zákrokem předepsaným zákonem. V dalším ÚS odkazuje na užití institutů NOZ. V tomto ohledu ale také uznává, že úprava odpovědnosti státu dle NOZ není pro odepření očkovací povinnosti pro jeho specifickou povahu zcela ideální.¹²⁶ Z takového hodnocení já osobně necítím jistotu a přesvědčivost. V mé mysli tak vyvstává otázka: „Když již ÚS není přesvědčen o aplikaci právních předpisů, jak se v tom mají zorientovat rodiče, kteří odmítli podrobit své děti povinné vakcinaci, kdy se v mnoha případech jedná o právní laiky, kteří se právu nevěnují?“

Jisté ozřejmění a vysvětlení tématu přinesl ve svém článku profesor Telec, který tuto věc podrobně rozebírá. Dle jeho slov by vyloučení možnosti domáhat se odpovědnosti za újmy na

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014

¹²⁵ SVOBODA, Tomáš, NOVOSADOVÁ, Kristýna. Povinné očkování ve světle náletu Ústavního soudu. *UNIVERSITAS*, 2015, č. 2 – 3, s. 27.

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 87

zdraví v rámci očkovací povinnosti znamenalo popření základních lidských práv a vedlo by ke krutému a bezohlednému závěru urážejícímu lidské cítění. Na odpovědnost státu je tedy nutné pohlížet více z lidsko-právně konformního hlediska.¹²⁷

Jak již ÚS citoval čl. 24 Úmluvy o biomedicině, který signatářským státům ukládá mezinárodněprávní povinnost zajistit spravedlivou náhradu, i profesor Telec v tomto ustanovení vidí jakousi záruku odpovědnosti státu. Je třeba si však v tomto ohledu uvědomit, že tento článek zakotvuje pouze povinnost státu zajistit spravedlivou náhradu v rámci své legislativní činnosti. Nepřikazuje již jak. Je pouze věcí jednotlivých států, jak danou úpravu zakotví. Státy mají hned několik možností, jak se s úlohou vypořádat. Může se jednat o úpravu specifickou, která by byla aplikovatelná přímo v rámci zvláštní skutkové podstaty. Může se však taktéž jednat o úpravu na základě argumentu podobností, tudíž per analogiam legis. V případě, že takováto aplikace možná není, lze využít i metodu per analogiam iuris, tedy užití objektivních principů spravedlnosti a zásad, na kterých je založen NOZ.¹²⁸

Profesor Telec k věci zdůrazňuje následující: „*Nečinnost českého (nebo jiného) státu, co do nepřijetí zvláštní zákonné úpravy „podmínek a postupů“ týkajících se práva na spravedlivou náhradu, nelze jakkoli vykládat v neprospěch poškozeného dítěte, které navíc bylo ve své osobní až intimní sféře podrobena veřejnému zájmu na ochraně veřejného zdraví a bylo nuceno se podvolit veřejnému blahu. Naopak, jedná se o tíhu státu.*“¹²⁹

Profesor v článku dále nastínil i jistou představu, jak by mohla daná právní úprava v budoucnu vypadat. Dle jeho slov: „*vyskytne-li se v určité době u dítěte (nebo dospělého) podrobeného veřejnému očkování některá z vyjmenovaných nemocí nebo přidružených zdravotních problémů nad přiměřenou bolest nebo jiné potíže, má se za to, že byla způsobena veřejným očkovaním.*“¹³⁰ Jedná se tak o zakotvení vyvratitelné domněnky v neprospěch státu, a tak i jisté vyvážení kolidujících základních hodnot.

Já osobně hodnotím tezi profesora Telce daleko přívětivěji, jelikož z jeho článku lze na rozdíl od tvrzení ÚS vycítit jistotu a přesvědčivost. Domnívám se, že již zmíněný článek může posloužit lidem domáhajícím se svých práv při soudních procesech jako jisté vodítko, jelikož do věci vnáší jistotu, kterou ÚS nesjednal.

Legislativní doporučení, které profesor Telec v závěru článku přdestřel, vnímám velice kladně, jelikož souhlasím s názorem, že by to měl být právě stát, kterého by tížila břemena tvrzení a důkazní, a to zejména s ohledem na zakotvenou očkovací povinnost a její následné sankcionování.

¹²⁷ TELEC: *Spravedlivá náhrada újmy...*

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

Jak jsem již zmínila, jsem potěšena výkladem a jistým ozřejmením tématu článkem profesora Telce, avšak i tak se domnívám, že by bylo vhodné v co nejbližší době zakotvení zvláštní úpravy týkající se odpovědnosti státu za újmy na zdraví způsobené v rámci povinného očkování. Takováto úprava by dle mého názoru posunula míru jistoty lidí blíže konkrétnímu cíli.

Po několika letech proluky vláda dne 25. března 2019 schválila návrh zákona o náhradě újmy na zdraví způsobené povinným očkováním, kterým se snaží danou situaci „řešit“. Vzhledem k tomu, že jde zatím pouze o návrh vlády, který momentálně míří k jednání do Parlamentu ČR, nelze se na tuto úpravu zatím vázat. Je to ale samozřejmě velký krok vpřed. Újma na zdraví bude dle návrhu muset spadat pod pravděpodobný důsledek povinného očkování, kdy však nebude vyžadován důkaz příčinné souvislosti mezi očkováním a vzniklou újmou. Tímto krokem se poškozeným dosti zlepší postavení a dosažení jistého odškodnění již nebude tak nereálným cílem. Podmínkou náhrady újmy bude podání žádosti do tří let od doby vzniku újmy, kdy každý jednotlivý případ bude posuzován individuálně s pomocí odborných znaleckých posudků. V obzvláště složitých případech bude možné k důkladnému přezkoumání svolat i odbornou komisi.¹³¹

5.3 Přiměřenost omezení základních práv

Očkovací povinnost, která má za cíl působit preventivně v rámci ochrany veřejného zdraví, jakožto veřejný statek zároveň zasahuje do dalších základních práv a svobod a je tak třeba, aby byly tyto zásahy přiměřené.

Nejvýznamnějším a zároveň nejzásadnějším zásahem v rámci očkovací povinnosti je zásah do práva na tělesnou integritu garantovanou čl. 7 odst. 1 LZPS. Právo na tělesnou integritu se řadí mezi práva relativní a lze jej tedy omezit. Samotné omezení lze realizovat pouze z důvodů, které chrání hodnoty důležité pro společnost. V rámci očkovací povinnosti se jedná o ochranu zdraví, konkrétněji veřejného zdraví před infekčními nemocemi. Jedná se tak o legitimní cíl, který je způsobilý poměřování s dalšími základními právy a svobodami. V případě střetů základních práv navzájem, popřípadě základního práva s veřejným statkem, je nutné zvážit, která ze základních hodnot v konkrétní situaci převýší. Nejedná se však o situaci, kdy by druhá podřadnější hodnota neměla být aplikována vůbec. Vždy je nutné usilovat o zachování maximálního množství hodnot chráněných základními právy.¹³² K tomuto vážení se v českém právním systému užívá test proporcionality. Na úrovni ESLP se k tomuto vážení užívá poněkud odlišný model testu, který

¹³¹ PRACOVNÍCI PARLAMENTNÍCH LISTŮ. *Ministr Vojtěch: Vláda schválila návrh zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním* [online]. parlamentnilisty.cz, 25. března 2019 [cit. 26. března 2019]. Dostupné na <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ministr-Vojtech-Vlada-schvalila-navrh-zakona-o-nahrade-ujmy-zpusobene-povinnym-ockovanim-575303>.

¹³² SVOBODA, Tomáš, NOVOSADOVÁ, Kristýna. Povinné očkování ve světle náletu Ústavního soudu. *UNIVERSITAS*, 2015, č. 2 – 3, s. 23.

však taktéž dochází ke srovnatelným výsledkům. Jedná se o pětistupňový test. V případě aplikace pětistupňového testu jsou soudy v ČR i tak povinny užít testu proporcionality, a to v rámci posledního kroku pětistupňového testu. Pro dodržení mezinárodních závazků je vhodné při vážení hodnot užít právě onu kombinaci pětistupňového testu spolu s testem proporcionality v něm obsaženým. Nejedná se však o bezvýjimečnost a v praxi vždy záleží na konkrétních soudcích a konkrétním případě.

5.3.1 Test proporcionality

Test proporcionality je známý taktéž pod názvem test přiměřenosti. Účelem testu je vyvážit vzájemné hodnoty co nejvhodnějším způsobem a současně minimalizovat možný zásah. Jinak řečeno, tento test má za cíl najít co možná nejideálnější vztah mezi odporujícími ústavně chráněnými hodnotami a zároveň maximalizaci uplatnění každé z protilehlých hodnot. Může se jednat o kolizi dvou základních práv i kolizi základního práva s veřejným statkem.¹³³ V našem případě se jedná právě o druhou zmíněnou kategorii, tedy o kolizi základního práva na tělesnou integritu a veřejného statku ochrany veřejného zdraví.

Princip proporcionality, který je zakotven v testu proporcionality, byl zformulován a propracován v rámci soudní praxe, a tak jeho právní zakotvení nenalezneme v žádném právním předpise. I přesto je však standardně užíván v české justici i na mezinárodní úrovni.¹³⁴

Princip proporcionality se skládá ze tří základních bodů, které jsou schopny ověřit, zda je daný zásah či omezení hodnot stále ještě přiměřené a tím pádem ústavně konformní. Konkrétními body testu proporcionality jsou vhodnost, potřebnost a přiměřenost. První bod vhodnosti, jinak řečeno způsobilosti, vznáší otázku, zda je zvolený prostředek s to dosáhnout stanoveného cíle. V případě, že je odpověď na otázku týkající se vhodnosti záporná, již v tomto kroku je nutné uzavřít, že se jedná o úpravu, která je výrazem svévole zákonodárce a je tedy v rozporu s právním státem. V tomto případě již není třeba pokračovat v dalším kroku testu proporcionality. V případě, že je odpověď na otázku kladná, a tudíž, že je daný prostředek s to dosáhnout svého cíle, lze přistoupit k bodu dalšímu. V rámci bodu potřebnosti je nutné se ptát, zda neexistuje jiného alternativního prostředku, který by stanoveného cíle dosáhl ve stejném či obdobném rozsahu bez zásahu do hodnot či alespoň při nižší intenzitě zásahu. V případě, že se v tomto kroku testu objeví jiný alternativní prostředek, který je s to takového cíle dosáhnout, je nutné užít právě jeho. Jestliže se však jiný prostředek nezjistí, jedná se o ústavně konformní úpravu a je možno postoupit k poslednímu a zároveň nejdůležitějšímu kroku testu proporcionality. V rámci třetího bodu testu je třeba zkoumat samotnou přiměřenost daného zásahu vůči sledovanému cíli. Jedná se tedy

¹³³ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 95 – 96.

¹³⁴ Tamtéž, s. 94 – 95.

o samotné hodnotové vyvažování odporujících si hodnot založených na empirických, systémových, kontextových a samozřejmě hodnotových argumentech.¹³⁵

I přes aplikaci testu proporcionality, jakožto jisté záruky vyloučení libovůle soudců při rozhodovací praxi, dochází i tak k různým excesům či neuspokojivým rozsudkům, jelikož posouzení testu je značně subjektivní, zejména při posuzování posledního kroku testu, a vždy záleží na uvážení daného soudce o spravedlivém řešení.¹³⁶

5.3.2 Pětistupňový test dle ESLP

ESLP se při posuzování přiměřenosti zásahu do základních práv řídí pětistupňovým testem, který má na rozdíl od českého testu proporcionality posuzovaných hledisek pět. V rámci tohoto testu se nepřezkoumává ústavněprávní konformita českého právního řádu, ale o souladnost právní úpravy s Úmluvou, kterou je ČR vázána. Stále se však jedná o posuzování zásahu do základních práv a svobod, které jsou Úmluvou stejně tak chráněny. Vzhledem k tomu, že je ČR zavázána tuto Úmluvu dodržovat, ÚS při posuzování přiměřenosti zásahu do základních práv často užívá kombinaci testu proporcionality a zmíněného pětistupňového testu.

Jak již samotný název testu napovídá, test se skládá z pěti kroků, které je potřeba jednotlivě přezkoumat. Je sice pravdou, že se objevují i situace, kdy soudy nepřezkoumávají všech pět kroků, to ale nemění nic na smyslu daného testu. Jedná se zejména o případy, kdy soudy některé body v rámci argumentace propojí a ve výsledku je tak zkoumaných bodů méně, či případy, kdy je některý z bodů natolik jistý, že není potřebné se tímto bodem vůbec zabývat.¹³⁷

Prvním krokem testu je třeba zjistit, zda projednávaný zásah spadá pod rozsah některého z článků Úmluvy. Důkazní břemeno v tomto kroku nese stěžovatel domáhající se určení nezákonnosti zásahu. V případě, že se neprokáže, že daný případ spadá právě pod rozsah Úmluvy, nejedná se o porušení Úmluvy a není tedy nutné nadále v testu pokračovat. Jestliže ale stěžovatel důkazní břemeno unese, je potřeba pokračovat k dalšímu bodu pětistupňového testu.¹³⁸

Druhý krok testu se táže, zda skutečně došlo k zásahu do namítaného práva veřejnou mocí. I v tomto kroku drží důkazní břemeno stěžovatel, který je nucen takovýto zásah prokázat. Jestliže se neprokáže, že k zásahu fakticky došlo, nemohlo dojít ani k porušení Úmluvy a není tak třeba přistupovat k dalšímu kroku testu. V případě, že je stěžovatel v prokazování úspěšný, je nasnadě přistoupit k dalšímu kroku testu.¹³⁹

¹³⁵ MADLEŇÁKOVÁ: *Výhrada svědomí...*, s. 21.

¹³⁶ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 99.

¹³⁷ KMEC, Jiří a kol.: *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 100

¹³⁸ Tamtéž, s. 102.

¹³⁹ Tamtéž, s. 103 – 104.

Dalším krokem je test legality, který zkoumá, zda byl zásah zákonný, tedy zda byl zásah stále ještě „v souladu se zákonem“. Tento bod se zaměřuje zejména na to, zda existuje právní základ pro zásah do základního práva a zda tento právní základ oplývá potřebnou kvalitou. V tomto bodě se přehazuje důkazní břemeno ze strany stěžovatele na stranu vlády. Vláda je tak povinna prokazovat všechny tři následující kroky testu. V případě, že zásah zákonný nebyl, není třeba pokračovat k dalšímu bodu testu, jelikož již v tomto bodě je jisté, že Úmluva porušena nebyla. Jestliže však zásah zákonný byl, je třeba zkoumat následující dva kroky testu.¹⁴⁰

Předposledním bodem je test legitimacy, který se táže, zda zásah sledoval alespoň jeden z legitimních cílů společnosti. Legitimních cílů existuje ve společnosti celá řada a každý se vztahuje ke konkrétním základním právům či svobodám. Jedná se například o veřejnou bezpečnost, národní bezpečnost, ochranu zdraví, ochranu morálky, či ochranu veřejného pořádku. Jestliže vláda neprokáže, že zásah do základních práv sledoval alespoň jeden z legitimních cílů chráněných Úmluvou, jedná se o zásah do základních práv a není třeba v pětistupňovém testu nadále pokračovat. V případě, že byl legitimní cíl prokázán, je nutné přistoupit k poslednímu a zároveň nejobtížnějšímu kroku testu.¹⁴¹

Pátým krokem je test nezbytnosti, u kterého je nutné zkoumat, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti. V tomto kroku je posuzováno zejména to, zda se skutečně jedná o naléhavou společenskou potřebu, zda je zásah přiměřený sledovanému účelu a zda jsou důvody pro přijetí takovéto právní úpravy relevantní a dostačující. Smyslem tohoto kroku je tak vyrovnat zájem na ochraně omezovaného lidského práva a odporujícího legitimního cíle.¹⁴² V případě, že se v tomto kroku zjistí, že namítaný zásah odpovídá naléhavé společenské potřebě, jedná se o zásah dle Úmluvy přípustný. Tento bod je pro většinu případů klíčový, avšak zároveň dosti subjektivní, což vyvolává jisté nesrovnalosti. ESLP tento krok dále nečlení, a tak je pouze na soudcích, aby si tento bod posoudili sami. Aby se nejednalo o čistou svévoli soudců, existují faktory, kterými se mají soudci při posuzování tohoto bodu řídit. Jedná se o důležitost chráněného práva, charakter demokratické společnosti, existenci či neexistenci evropského konsenzu, význam zájmu sledovaného zásahu do základního práva a rozsah zásahu do základního práva.¹⁴³

V ČR existuje jistá modifikace pátého kroku pětistupňového testu, tedy, že se ke zhodnocení, zda je zásah přiměřený sledovanému cíli, užije českého testu proporcionality. Je tedy nutné zkoumat, zda se jedná o zásah vhodný, potřebný a přiměřený ke sledovanému cíli.¹⁴⁴

¹⁴⁰ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 104, 107.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 110 – 111.

¹⁴² BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 89 – 90.

¹⁴³ KMEC a kol.: *Evropská úmluva o lidských právech...*, s. 113 – 116.

¹⁴⁴ BARTOŇ a kol.: *Základní práva...*, s. 90.

5.3.3 Aplikace testů na případ povinného očkování

ÚS se roku 2014 věnoval přezkumu přiměřenosti omezení základních práv a svobod v rámci povinného očkování. Na základě ústavní stížnosti vydal zamítavý nález sp. zn. Pl. ÚS 19/14, kterým potvrdil ústavní konformitu dané úpravy. ÚS v nálezu sice připustil, že se v dané úpravě objevují nedostatky, například co se náhrady újmy týče, avšak stále se jedná o dostatečně přiměřený zásah, který nikterak nezasahuje do ústavního pořádku. Takový závěr není pro odpůrce očkování jistě uspokojující. Ti se tak přes všechny možné neúspěchy stále domáhají deklarace ústavněprávní nonkonformity povinného očkování. Jistou naději jim v tomto ohledu poskytla soudkyně ÚS Kateřina Šimáčková, která k danému nálezu vydala odlišné stanovisko.

ÚS v rámci přezkumu přiměřenosti provedl pětistupňový test dle ESLP. V prvním kroku testu zjišťoval, zda projednávaný případ spadá pod věcný rozsah základních práv, která jsou omezována. V tomto bodě ÚS neměl o kladném závěru sebemenší pochybnosti, neboť se jedná o lékařský zákrok, kterým je zasahováno do lidské integrity, aniž by se jednalo o zásah akutní v rámci již nastalé nemoci.¹⁴⁵

V dalším kroku testu si soud položil otázku, zda bylo do lidského práva skutečně zasazeno. V tomto kroku zhodnotil, že se jedná o zásah do fyzické integrity očkovaného jedince s dlouhodobým účinkem. V případě dětí mladších 15 let se jedná také o zásah do práva rodičů rozhodovat o péči a výchově dětí. A v neposlední řadě, v případě výhrady svědomí se jedná o zásah do práva na svobodu projevovat své náboženství a víru.¹⁴⁶

Při přezkumu třetího bodu testu byla zkoumána legalita omezení práva na ochranu soukromí. V tomto kroku soud zhodnotil, že i přesto, že je daná úprava řešena z části v ZOVZ a z části ve VOPIN, výhrada zákona dle čl. 4 odst. 2 LZPS porušena nebyla¹⁴⁷, a tak je i tento bod testu naplněn.¹⁴⁸

Čtvrtý krok testu se zabývá existencí legitimního cíle, který je s to vyvážit zásah do konkrétních základních práv. ÚS jako hlavní legitimní cíl uvedl ochranu zdraví, kdy zdůraznil, že se nejedná pouze o ochranu osob, které očkování podstupují, ale také osob, které očkovány být nemohly.¹⁴⁹

V rámci posledního kroku testu soud zjišťoval, zda se jedná o nezbytné omezení základního práva v demokratické společnosti. ÚS k tomuto bodu zdůraznil, že se jedná o otázku natolik expertní, že není s to posuzovat, zda epidemiologická situace opravňuje úpravu povinného očkování či nikoli. Takovéto posouzení tak nechává na sféře legislativní a exekutivní. Své tvrzení

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 74.

¹⁴⁶ Tamtéž, bod 75.

¹⁴⁷ Viz úprava povinného očkování prostřednictvím vyhlášky – bod 5.1.

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 76.

¹⁴⁹ Tamtéž, bod 77.

ohledně nezbytnosti tedy opírá o vyjádření Ministerstva zdravotnictví ČR obsažené v nálezu sp. zn. I. ÚS 1253/14, které uvádí statistiku významného snížení či vymizení výskytu onemocnění po zavedeném povinném očkování. V dalším se ÚS obrací na Doporučení Světové zdravotnické organizace pro Evropu, které deklaruje očkovací strategie s vyzdvížením preventivního působení očkování. Na základě takovýchto expertních analýz pak ÚS rozhodl o ústavní konformitě právní úpravy povinného očkování a usoudil, že ji není potřeba v tomto ohledu měnit.¹⁵⁰

Jak jsem již zmiňovala výše, s takovýmto závěrem se neztotožňuje jedna ze soudkyň ÚS doktorka Šimáčková, která k tomuto nálezu vydala odlišné stanovisko. Její výhrady míří zejména na odůvodnění pátého kroku testu, kdy se domnívá, že ÚS nesprávně posuzoval právě přiměřenost zásahu. Dle jejích slov totiž opomněl užít testu proporcionality, který sice na úrovni ESLP užíván není, avšak v ČR ano. Zatímco se ÚS v rámci posuzování nezbytnosti právní úpravy zabýval spíše kvalitou zdravotnické péče v ČR a posuzováním rodičů odmítajících vakcinaci jejich dětí, měl se spíše zabývat přiměřeností dané úpravy v rámci testu proporcionality.¹⁵¹

Doktorka Šimáčková v odlišném stanovisku dále rozebírá právě zmíněný test proporcionality, na kterém zdůrazňuje nastalé nedostatky a chyby.

V prvním kroku testu proporcionality zkoumá vhodnost zásahu, u kterého souhlasí, že očkovací povinnost vůči závažným infekčním nemocem je vhodným opatřením, které je s to ochránit veřejné zdraví.¹⁵²

Druhý krok testu proporcionality, tedy krok potřeby, pro soudkyni již tak jednoznačný není. Domnívá se, že veřejné zdraví lze ochránit i poněkud mírnějším a šetrnějším způsobem. Soudkyně vytýká zejména rigiditu právní úpravy. Nesouhlasí s tím, že právní předpisy zakotvují nejen výčet onemocnění, vůči kterým očkovací povinnost směřuje, ale taktéž i typ vakcíny, která musí být při vakcinaci užita, a také konkrétní dávkování vakcín. Dle soudkyně by dostatečně postačovalo, kdy by právní předpisy upravovaly pouze konkrétní onemocnění a věk dítěte, ve kterém je nezbytné očkování provést. Pro naplnění účelu povinné vakcinace tedy není z jejího hlediska nutné, aby striktně určovalo, v jakých konkrétních časech a jakou kombinací vakcíny musí děti očkování podstoupit. Na základě těchto důvodů by testem proporcionality úprava povinného očkování neprošla již druhým bodem.¹⁵³

Já osobně shledávám navržené řešení doktorky Šimáčkové šetrnějším k základním právům stěžovatelů. Pokládám to za určitý kompromis protichůdných názorů. Souhlasím s tím, že by právní úprava povinného očkování nemusela být až takto striktní a například otázky týkající se

¹⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, body 78 – 81.

¹⁵¹ ŠIMÁČKOVÁ: odlišné stanovisko..., body 15 a 31.

¹⁵² Tamtéž, bod 17.

¹⁵³ Tamtéž, body 18 – 19.

konkrétních dat a kombinací vakcín by mohly zůstat v dispozici rodičů. Já osobně bych k této „úlevě“ však zakotvila ještě podmínku, že by daná změna termínu či kombinací vakcinace musela být předem schválena lékařem dítěte.

Ačkoliv by dle doktorky Šimáčkové právní úprava povinného očkování neprošla testem proporcionality již ve druhém kroku, i tak se soudkyně následně zabývala ještě třetím krokem, konkrétně testem poměrování. V tomto kroku je nutné posoudit, zda užitek ochrany veřejného zdraví převyší nad zásahem do základních práv jednotlivce. V našem případě je tedy nutné zohlednit zejména: *„jak je daná nemoc nebezpečná, jaké je riziko jejího výskytu bez existence povinného očkování, jak rychle a snadně se nemoc přenáší ..., jaká je účinnost vakcín a jaké je riziko vakcín.“*¹⁵⁴. Takového vážení je nutné provést u každého jednotlivého očkování, jelikož každé oplývá jinými vlastnostmi a nelze tedy provést test proporcionality obecně k očkovací povinnosti jako takové. Toto posouzení ÚS neprovedl, což doktorka Šimáčková vnímá jako veliké pochybení.¹⁵⁵

Co se týče samotného vážení protilehlých hodnot ve třetím kroku testu proporcionality se soudkyně domnívá, že současná právní úprava povinného očkování je obecně neproporcionální. Nepřiměřenost shledává zejména v tom, že stát na jednu stranu ukládá jednotlivcům povinnost podrobit se očkování a na druhou stranu neukládá povinnost státu plně odpovídat za veškeré újmy na zdraví způsobené právě povinnou vakcinací. Doktorka Šimáčková dále uvádí: *„pokud má dítě podstoupit povinné očkování v zájmu společnosti, musí být v případě negativních zdravotních následků jeho obětí ve prospěch společnosti automaticky ze zákona kompenzována; jen tak je dodržena rovnováha mezi právem na tělesnou integritu na straně jedné a ochranou veřejného zdraví a ochranou práv na straně druhé.“*¹⁵⁶ Je sice pravdou, že i tímto bodem se ÚS v obiter dictum svého nálezu Pl. ÚS 19/14 zabýval, neshledal to ovšem natolik závažným pochybením, které by mohlo zapříčinit nepřiměřenost právní úpravy.¹⁵⁷

Jak jsem zmiňovala již v kapitole odpovědnosti státu za škodu, já osobně vnímám současnou úpravu náhrady újmy jako nedostatečnou, a to i přes možnost dovolávat se náhrady skrze objektivní principy spravedlnosti. Aby se dala právní úprava nazvat přiměřenou a zároveň ústavně konformní, potřebovala by jistou revizi, a to zejména co se náhrady újmy týče, rigidity podmínek očkovací povinnosti a taktéž i právního zakotvení prostřednictvím vyhlášky. Jedná se o takové vady, které jsou dle mého názoru ve svém souhrnu s to zapříčinit ústavní nesouladnost.

¹⁵⁴ ŠIMÁČKOVÁ: odlišné stanovisko..., bod 21.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž, bod 23.

¹⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14, bod 87.

Závěr

Cílem této diplomové práce byla analýza problematických částí právní úpravy očkovací povinnosti, konkrétněji úpravy očkovací povinnosti dětí. Vzhledem k tomu, že daná právní úprava není dostatečná dle mého názoru ve více směrech, práci jsem rozdělila do několika menších částí dle výzkumných otázek.

První analytická část této práce se zaměřovala na legální možnost vymanit se z očkovací povinnosti pomocí výhrady svědomí. Tuto možnost již před léty judikoval ÚS, kdy tímto zakotvil konkrétní podmínky, které musí být kumulativně splněny, aby bylo možno se očkovací povinnosti vyhnout bez následného sankcionování. Těmito podmínkami jsou ústavní relevance tvrzení, naléhavost namítaných důvodů, konzistentnost, přesvědčivost, a především, společenské dopady této výhrady. Případy, u kterých je splněno všech pět nezbytných podmínek musí požívat takové výjimečnosti, že následně není nutné na daném očkování trvat. Problémem je však to, že ÚS již dále nestanovil, v čem takováto výjimečnost spočívá, načež správní orgány a soudy nejsou s to judikovanou výhradu svědomí obecně užívat. Já osobně shledávám možnost vznesení výhrady svědomí v tomto ohledu jako velký přínos, avšak jsem toho názoru, že by daná „výjimka“ měla být přinejmenším více specifikována, nejlépe pomocí zákona. V případě, kdy k takovému zakotvení nedojde, aplikace výhrady bude nadále nejistá a zároveň bude hrozit, že takovouto aplikací bude docházet k zásahu do principu rovnosti před zákonem.

Druhá analytická část diplomové práce cílila na úpravu povinného očkování prostřednictvím vyhlášky. Potíž této úpravy tkví v ústavně zakotveném principu výhrady zákona, kdy v případě zásahů do základních práv a svobod je nutné, aby byl každý zásah zakotven právě předpisem minimálně se silou zákona. V našem případě je očkovací povinnost zakotvena primárně ZOVZ, který však ve velké části odkazuje na VOPIN. I tomuto problému se již v minulosti věnoval ÚS, jenž však neshledal v daném případě pochybení a uzavřel, že VOPIN slouží pouze k upřesnění, nikoliv k zakotvení dalších práv a povinností. S takovýmto závěrem nebyla spokojena doktorka Šimáčková, soudkyně Ústavního soudu, která neshledává výhradu svědomí aplikovanou správně. Dle jejích slov ZOVZ postrádá jak vymezení podmínek povinného očkování, tak především konkrétní onemocnění, vůči nimž je očkovací povinnost nařizována. Já osobně se přikláním k názoru doktorky Šimáčkové, neboť se domnívám, že tímto byl porušen princip dělby moci. Zároveň je třeba si uvědomit, že výhrada svědomí slouží zejména k tomu, aby v případě zásahů do základních práv a svobod byla dodržena určitá kvalita právního předpisu, které předcházely řádný legislativní proces. Námitka, kterou taktéž uváděl ÚS, že daná úprava v rámci VOPIN zajišťuje lepší elasticitu úpravy, dle mého názoru taktéž není na místě, jelikož se tohoto účelu dá dosáhnout i jiným ústavně konformnějším způsobem.

Další část analýzy směřovala na odpovědnost státu za újmu na zdraví způsobenou povinným očkováním. V tomto směru právní úprava povinného očkování dle mého názoru není dostačující, neboť momentálně neexistuje žádné konkrétní právní zakotvení odpovědnosti za újmu na zdraví způsobenou povinným očkováním, jakožto protipól ke zmíněné povinnosti. Jisté ozřejnění tématu přinesl profesor Telec ve svém článku, kde uvedl, že nečinnost státu v rámci legislativní normotvorby v oblasti tak citlivé, jako je očkování dětí, nemůže vést k tíži těchto osob. V případě chybějící právní úpravy je tudíž nutné obrátit se zpět k objektivním principům spravedlnosti a zásadám, na kterých je založen NOZ. Já toto ozřejnění vnímám velice pozitivně, avšak i přesto se domnívám, že by bylo vhodné, stejně jako v případě výhrady svědomí, i tady legislativní zakotvení zvláštní právní úpravy odpovědnosti státu za újmu na zdraví způsobené povinným očkováním. Takováto úprava by dle mého názoru posunula míru jistoty blíže konkrétnímu cíli.

Poslední analytická část této práce se komplexně zaměřuje na přiměřenost omezení základních práv v rámci očkovací povinnosti, tedy na ústavní konformitu úpravy. ÚS se již v minulosti zabýval přezkumem právě zmíněné přiměřenosti dané úpravy, kdy po provedeném pětistupňovém testu dle ESLP došel k závěru, že právní úprava povinného očkování nikterak nepřiměřeně nezasahuje do základních práv a svobod. Upřednostnil tak ochranu veřejného zdraví před individuálními právy ostatních. I přes zdání, že tento nález danou situaci uklidní a ustálí, i nadále se objevovaly mnohé diskuze týkající se přiměřenosti úpravy. Jistou nadějí v tomto směru poskytla soudkyně ÚS doktorka Šimáčková, která se závěry v daném nálezu nesouhlasila. Dle jejích slov se jednalo o úpravu neproporcionální a tedy také protiústavní. Poslední kapitola je zaměřena na přezkum přiměřenosti právní úpravy povinného očkování. Stejně, jako doktorka Šimáčková, i já se domnívám, že je daná úprava dosti rigidní, zejména, co se striktního zakotvení konkrétních dat a kombinací vakcín týče. Dle mého názoru by k naplnění účelu očkovací povinnosti dostatečně stačilo, kdyby o těchto konkrétních záležitostech mohli rozhodnout sami rodiče, avšak současně za souhlasného stanoviska lékaře aplikujícího očkování. Co se ale týče komplexní proporcionality, domnívám se, že se daná úprava vymyká z ústavně konformních mezí, jelikož právní úprava pokulhává nejen v rámci této rigidity očkovací povinnosti, ale taktéž v rámci nedostatečné úpravy náhrady újmy na zdraví způsobené právě povinným očkováním a taktéž výše zmíněným zakotvením očkovací povinnosti prostřednictvím vyhlášky. Jsem přesvědčena, že současná právní úprava vyžaduje jistou revizi, co se přiměřenosti týče.

Několik dní před samotným odevzdáním této diplomové práce schválila vláda návrh zákona o náhradě újmy na zdraví způsobené povinným očkováním. Vzhledem k tomu, že se jedná zatím pouze o návrh, který musí být následně schválen v rámci legislativního procesu, nelze s předstihem

řící, jak se daná úprava nakonec vyvine. Je však namístě ocenit, že se po několikaleté proluce tento problém ústavního významu začal opět projednávat.

Zdroje

Internetové stránky

- DOLEŽAL, Tomáš. *Povinné očkování před NSS aneb povinné očkování je skutečně povinné* [online]. zdravotnickapravo.info, 24. února 2014 [cit. 17. ledna 2019]. Dostupné na <https://zdravotnickapravo.info/povinne-ockovani-pred-nss-aneb-povinne-ockovani-je-skutecne-povinne/>.
- HURYCH, Jan. *Základní práva a svobody – pojem, prameny a funkce* [online]. ius-wiki.eu, 24. ledna 2012 [cit. 27. listopadu 2018]. Dostupné na <http://www.ius-wiki.eu/ustavni-pravo/pfuk/ustavko/zkouska/otazka-35>.
- PETRÁŠ, Marek. *Kolektivní a individuální ochrana po očkování* [online]. vakciny.net, 19. října 2015 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na https://www.vakciny.net/AKTUALITY/akt_2015_22.htm.
- PRACOVNÍCI AVENIER. *Nemoci* [online]. ockovacikum.cz, 21. října 2011 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.ockovacikum.cz/cz/nemoci>.
- PRACOVNÍCI AVENIER. *O očkování* [online]. ockovacikum.cz, 21. října 2011 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.ockovacikum.cz/cz/o-ockovani>.
- PRACOVNÍCI ČESKÉ VAKCINOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI. *Odpovědi České vakcinologické společnosti ČLS JEP a jejich členů na časté dotazy v souvislosti s popíráním významu a účinnosti očkování* [online]. vakcinace.eu, 13. září 2013 [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.vakcinace.eu/otazky-a-odpovedi-blue>.
- PRACOVNÍCI PARLAMENTNÍCH LISTŮ. *Ministr Vojtěch: Vláda schválila návrh zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním* [online]. parlamentnilisty.cz, 25. března 2019 [cit. 26. března 2019]. Dostupné na <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ministr-Vojtech-Vlada-schvalila-navrh-zakona-o-nahrade-ujmy-zpusobene-povinnym-ockovanim-575303>.
- TELEČ, Ivo. *Spravedlivá náhrada újmy způsobené veřejným očkováním* [online]. zdravotnickapravo.info, 6. listopadu 2017 [cit. 3. února 2019]. Dostupné na <https://zdravotnickapravo.info/spravedлива-nahrada-ujmy-zpusobene-verejnym-ockovanim/>.
- TICHÝ, Oldřich. *Která z nepovinných očkování proti infekčním nemocem bradí pojišťovna?* [online]. vzp.cz, 1. ledna 2018 [cit. 21. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.vzp.cz/o-nas/tiskove-centrum/otazky-tydne/nepovinna-ockovani>.

Judikáty

- Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2011, sp. zn. III. ÚS 449/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11
- Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. června 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. července 2010, sp. zn. 3 Ads 42/2010

Monografie

- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. 608 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 1019 s.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. 1660 s.
- LYNCH, Holly Fernandez. *Conflicts of Conscience in Health Care: An Institutional Compromise*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology, 2008, 368 s.
- MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Výbrada svědomí: jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde, 2010. 183 s.
- SVÁK, Ján. *Základy európskej ochrany ľudských práv. Zväzok I*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2001. 312 s.
- ŠUSTEK, Petr, HOLČAPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 850 s.

Odborné časopisy

- TREBICHA VSKÝ, Ilja. Lži a mýty proti očkování. *Živa*, 2016, č. 3, s. 53 – 55.
- SVOBODA, Tomáš, NOVOSADOVÁ, Kristýna. Povinné očkování ve světle náletu Ústavního soudu. *UNIVERSITAS*, 2015, č. 2 – 3, s. 18 – 28.

- VOJTEK, Petr. Škoda na zdraví způsobená povinným očkováním. *Soudní rozhledy*, 2015, č. 11-12, s. 404-406.
- VRBOVÁ, Marta. Ochrana soukromí v souvislosti s realizací opatření k ochraně veřejného zdraví. *Právní rozhledy*, 2011, č. 15, s. 544.

Právní předpisy

- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny
- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 258/2000 Sb., o veřejném zdraví, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů
- Zakládací smlouva Světové zdravotnické organizace, 1946

Příspěvky ze sborníku

- PROESCHEL, Claude. Výhrada vo svedomí a sociálna súdržnosť. In: MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.) *Výhrada vo svedomí – Conscientious Objection*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007, s. 145.
- PROESCHEL, Claude. K podstate a zmyslu slobody svedomia a slobody náboženstvá: K článku 7 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí a Dohody medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o práve uplatňovať výhrady vo svedomí. In: MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.) *Výhrada vo svedomí – Conscientious Objection*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007, s. 390.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá současnou úpravou povinného očkování v ČR. Práce je rozdělena do několika kapitol, kdy každá cílí na jinou problematiku. Hlavním cílem této práce je posouzení, zda úprava povinného očkování, jakožto ochrana veřejného zdraví, příliš nezasahuje do základních práv a svobod jednotlivců, tedy, zda je ústavně konformní. S tímto cílem je propojena další část práce, konkrétně odpovědnost státu za újmu na zdraví způsobenou očkováním, která má objasnit, kdo je za újmu na zdraví způsobenou povinným očkováním skutečně odpovědný a jak případného odškodnění dosáhnout. Další kapitola míří taktéž k přezkumu ústavní konformity právní úpravy, avšak z hlediska formy právního předpisu. Očkovací povinnost, jakožto povinnost zasahující do základních práv a svobod jiných, vyžaduje pro svůj právní základ právní předpis se silou zákona, jakožto naplnění principu výhrady zákona. Očkovací povinnost je však upravena nejen zákonem, ale taktéž i vyhláškou, která úpravu nejen upřesňuje, ale také dotváří. Poslední významná analytická kapitola míří na přezkum možnosti vznést výhradu svědomí judikovanou ÚS, a tímto se tak legálně vymanit z očkovací povinnosti. Analytické části práce doplňuje dále část teoretická, která si klade za cíl celé téma povinného očkování obsahově ozřejmit a doplnit.

Abstract

This diploma thesis deals with the current regulation of compulsory vaccination in the Czech Republic. The thesis is divided into several chapters, each of which focuses on different issue. The main objective of this work is to assess whether and to what extent the regulation of compulsory vaccination, as a protection of public health, interferes with the fundamental rights and freedoms of individuals, ie whether it is constitutional. This objective is followed in another part of this paper - state's responsibility for injuries caused by vaccination, which clarifies who is responsible for the damages caused by compulsory vaccination and how to claim for compensation. The next chapter aims to review the constitutional conformity of legislation, but in terms of the form of legislation. The vaccination duty, as an obligation interfering with the fundamental rights and freedoms of others, requires for its legal basis a legal regulation, as a fulfillment of the principle of requirement of a statute. However, the vaccination duty is regulated not only by law, but also by a decree that clarifies and completes it. The last analytical chapter focuses on the possibility of applying a conscientious objection in the Constitutional Court, therefore legally not fulfilling a legal obligation of compulsory vaccination. The analytical part of the thesis is supported by a theoretical part which aims to clarify the whole topic of compulsory vaccination.

Klíčová slova

Povinné očkování dětí, základní práva a svobody, ochrana veřejného zdraví, ústavní konformita, proporcionalita, výhrada svědomí, náhrada újmy, odpovědnost

Key words

Compulsory vaccination of children, fundamental rights and freedoms, protection of public health, constitutionality, proportionality, reservation of conscience, compensation of damage, responsibility